Diskriminace seniorů v české společnosti

Petra Procházková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Petra PROCHÁZKOVÁ**
Osobní číslo:	**H118251**
Studijní program:	**B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:	**Sociální pedagogika**
Téma práce:	**Diskriminace seniorů v české společnosti**

Zásady pro vypracování:

Zadání a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS -Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách (IMS 2009),případně podle dalších materiálů.Zejména budu dbát na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenského výzkumu.Průběžné výsledky práce budu pravidelně konzultovat s vedoucím bakalářské práce.
S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:
- finanční zneužívání starých lidí,
- přepadání seniorů doma i na ulici,
- domácí násilí a vydírání,
- pracovní trh,
- sociální péče,služeb (bariéry volného pobytu),
- zanedbání péče v domovech pro seniory,
- zdravotní péče,
- důchodové systémy.

Součástí práce bude i realizovaný výzkum života a péče seniorů v Domově pro seniory-Diakonie Myslibořice.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Dvořáková, Dagmar. Kvalita života seniorů. Praha: Grada, 2012.
Gruss, Peter. Perspektivy stárnutí. Praha: Portál, 2009.
Haškovcová, Helena. Sociální gerontologie, Praha: Galén rok, 2012.
Malíková, Eva. Péče o seniory v pobytových soc. zařízeních. Praha: Grada, 2010.
Sak, Petr. Kolesárová, Karolína. Sociologie stáří a seniorů. Praha: Grada, 2012.
Vidovičová, Lucie. Stárnutí, věk a diskriminace. Brno: Rebo, 2007.
Viqué, Jordi. Zdraví pro třetí věk. Praha: Grada, 2012.
Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková**
Katedra práva a právní vědy

Datum zadání bakalářské práce: **11. listopadu 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2014**

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

L.S.
INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ * Stud. administrativa * BRNO IČO: 60555670

doc. PaedDr. Slavomír Laca, PhD.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby [1)];
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 [2)];
- podle § 60 [3)] odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 [3)] odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

PETRA PROCHÁZKOVÁ
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 2. 3. 2014

Procházková
.....
Podpis

---

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou diskriminace seniorů v České republice, vysvětluje základní pojmy spojené s věkovou diskriminací. Přináší také pohled na stáří a projevy stáří. Značná pozornost je věnována způsobům diskriminace seniorů, zneužívání seniorů a trestné činnosti páchané na seniorech. Důraz je kladen zejména na instituce pomáhající seniorům a právní ochranu seniorů.

V praktické části jsem se snažila zjistit, jak se k této problematice staví celá společnost. V této části bakalářské práce jsou uvedeny zajímavé, ale i překvapivé poznatky, které byly zjištěny formou dotazníkové metody.

Klíčová slova: Senior, stáří, ageismus, diskriminace, z neužívání, trestná činnost, zákon

ABSTRACT

The following bachelor thesis deals with the problem of older people discrimination in the Czech Republic and explains basic concepts associated with age discrimination. It also brings a view on old age and its symptoms. Significant attention is paid to older people discrimination, abuse and also crimes committed against the seniors. The emphasis is put on the institutions assisting seniors and the legal protection provided to seniors.

The practical part is aimed to verify the point of view of the whole society on this problem. This part contains interesting, but also surprising findings which were carried out with the help of questionnaire method.

Keywords: older people, senior, old age, discrimination, abuse, crime, law

Ráda bych poděkovala paní PhDr. et Mgr. Zdeňce Vaňkové, vedoucí bakalářské práce za pomoc, ochotu a cenné rady, které mi při vypracování práce poskytla.

Dále bych chtěla poděkovat manželovi za jeho morální podporu a pomoc, paní Mgr. Haně Chloupkové, ředitelce Občanské poradny Třebíč za poskytnuté informace nezbytné ke zpracování dané problematiky a všem, kteří mě při práci podporovali.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD **9**
I TEORETICKÁ ČÁST **11**
1 DEFINICE STÁRNUTÍ, STÁŘÍ, SENIOR **12**
1.1 Životní změny ve stáří 13
1.2 Reakce na stáří 16
1.1 Demografický vývoj a jeho dopad na stárnutí 18
1.2 Stařecká onemocnění 18
2 POJEM AGEISMUS, DISKRIMINACE A ZNEUŽÍVÁNÍ **21**
2.1 Definice pojmu ageismus 21
2.2 Zdroje ageismu 22
1.3 Projevy ageismu 25
1.4 Příčiny ageismu 27
2 DISKRIMINACE **28**
2.1 Pojem diskriminace 28
2.2 Diskriminace ve světě 29
2.2.1 Diskriminace a Evropská unie 29
2.2.2 Diskriminace a Česká republika 29
2.3 druhy diskriminace 30
2.4 Antidiskriminační zákon 32
3 ZNEUŽÍVÁNÍ SENIORŮ **34**
3.1 Trh práce 34
3.2 Týrání seniorů 36
3.2.1 Fyzické týrání, zneužívání a zanedbávání druhou osobou 37
3.2.2 Psychické a emocionální týrání 43
3.2.3 Ekonomické zneužívání 44
3.2.4 Sebezanedbávání 45
3.2.5 Sexuální obtěžování a zneužívání 45
3.3 Proč senioři mlčí 47
4 TRESTNÁ ČINNOST PÁCHANÁ NA SENIORECH **48**
4.1 Média a trestná činnost páchaná na seniorech 49
4.2 Preventivní aktivity 50
5 INSTITUCE POMÁHAJÍCÍ SENIORŮM **52**
5.1 Bílý kruh bezpečí (dále jen BKB) 52
5.2 Občanské sdružení ŽIVOT 90 53
5.3 Občanské poradny (dále jen OP) 54
6 PRÁVNÍ OCHRANA SENIORŮ **55**
6.1 Právní postavení seniorů v ČR 55
6.2 Práva seniorů 56
6.3 Standardy kvality sociálních služeb 57

II PRAKTICKÁ ČÁST 61
7 CÍL EMPIRICKÉ ČÁSTI PRÁCE 62
7.1 DOTAZNÍKOVÁ METODA 62
7.2 ROZHOVOR 63
7.3 POSTOJ MÉDIÍ 64
7.4 HYPOTÉZA 64
8 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT 65
8.1 INTERPRETACE DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ 65
8.2 INTERPRETACE ROZHOVORU 74
8.3 ANALÝZA POSTOJE MÉDIÍ 76
9 SHRNUTÍ VÝZKUMU A VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ 78
ZÁVĚR 80
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY 82
SEZNAM OBRÁZKŮ 84
SEZNAM TABULEK 85
SEZNAM PŘÍLOH 86

ÚVOD

Diskriminace – slovo, které je v současnosti skloňováno snad ve všech pádech. O tom, že se nevyhýbá ani stáří a že jsou staří lidé diskriminováni, není třeba pochybovat.

Málokteré slovo zažívá v dnešní době tak široké uplatnění jako pojem diskriminace. Tento výraz se dostal do slovníku všech vrstev společnosti a je užíván v každodenním životě. S demografickým vývojem a se stále stoupajícím počtem starších lidí nejen u nás, ale i v celé Evropě, se ve společnosti objevuje i diskriminace seniorů.

Stáří a stárnutí má svoji kvalitu a cenu. Faktem zůstává, že senioři jsou ve společnosti přehlíženi a podhodnocováni. Často se o nich mluví hanlivě a jsou považováni za pomalé a nemohoucí. Spoustu lidí zažilo situace, kdy se k němu někdo choval jinak jen kvůli jeho věku.

V posledních desetiletích a stoletích prochází společnost zásadními změnami, které se silně podepisují i na jejich přístupu ke stáří.

Zneužívání a týrání starších lidí je problém vyžadující pozornost. Velká část případů zneužívání se děje za zavřenými dveřmi a je velmi obtížné zjistit, zda např. pohmoždění je v důsledku zranění nebo zapříčiněno zdravotním stavem.

Cíl práce

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila o zmapování výše zmiňovaného problému. Mým záměrem je seznámit veřejnost s problematikou diskriminace seniorů, která se vyskytuje v různých formách a podobách, dále nastínit možnost prevence a pomoci diskriminovaným seniorům. Cílem práce je také zjistit jak naše současná česká společnost vnímá tento patologický jev.

Metodika práce

Bakalářská práce je členěna na část teoretickou a praktickou. Pro vypracování teoretické části jsem nejdříve prostudovala odbornou literaturu zaměřenou na diskriminaci, stáří a život seniorů. Abychom se mohly dobře a snáze orientovat v problematice, je nutné

nejdříve vysvětlit několik základních, pro tuto práci důležitých pojmů, se kterými budu pracovat.

Mezi tyto pojmy patří definice stáří, stárnutí, senior, diskriminace, ageismus a zneužívání. Podstatná část mé bakalářské práce je zaměřena na druhy a projevy diskriminace seniorů, ke které dochází v nejrůznějších prostředích, sociálních zařízeních či dokonce v rodinách.

Nezapomněla jsem ani na zájem a pohled české společnosti o tuto problematiku a způsoby pomoci diskriminovaným a zneužívaným seniorům, patřící sem mimo jiné právní ochrana, antidiskriminace nebo pomoc sociálních (humanitních) odborů, poraden atd.

Praktickou část jsem provedla formou empirického výzkumu. Tato část je rozdělena do tří průzkumů:

- první výzkumné šetření je dotazníkovou metodou, které je zaměřeno na ověření informovanosti společnosti o dané problematice
- druhý výzkum byl proveden formou rozhovoru. Zaměřila jsem se na Občanskou poradnu v Třebíči a ve spolupráci s paní Mgr. Hanou Chloupkovou, ředitelkou této organizace jsem provedla statistiku diskriminace a zneužívání seniorů v dnešní době a v létech předešlých
- v období měsíce září až prosinec 2013 jsem uskutečnila poslední výzkum, ve kterém jsem se zaměřila na postoj médií k problematice diskriminace seniorů. Provedla jsem rozbor hlavního večerního zpravodajství, sledovala jsem veškeré informace týkající se zadaného tématu bakalářské práce

Pro mě samotnou byla práce na projektu nesmírně cenná a zajímavá. Přála bych si, aby se tato práce stala užitečná nejenom pro laickou veřejnost ale i malou měrou přispěla k lepšímu přístupu ke starším lidem a zlepšení podmínek života našich seniorů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DEFINICE STÁRNUTÍ, STÁŘÍ, SENIOR

Stárnutí a stáří je specifický biologický proces, který je charakterizován tím, že je dlouhodobě nakódovaný, je nevratný, neopakuje se, jeho povaha je různá a zanechává trvalé stopy.

Jednoznačné vymezení pojmu stáří je velmi nesnadné. V odborné literatuře je možné najít různé definice pohlížející na stáří z mnoha hledisek a projevů.

Pod pojmem stárnutí se nejčastěji rozumí souhrn změn ve struktuře a funkcí organizmu, které se projevují zvýšenou zranitelností a poklesem výkonnosti jedince. Stárnutí je tedy součtem změn, kterým podléhá organizmus v průběhu času. Tyto změny však nenastupují synchronně, ale jak uvádí Mühlpachr[1], stárnutí je individuální a asynchronní, jednotlivé systémy a funkce organizmu stárnou nerovnoměrně. Dle Pacovského[2] lze považovat stárnutí za přechodnou, vývojovou periodu mezi dospělostí a stářím.

Pichaud[3] uvádí, že stáří je období, kdy se výrazně mění dosavadní způsob života. Produktivní člověk přechází pozvolna do období stárnutí a stáří. Tento stav si nejčastěji uvědomí, když přijde období tzv. „syndromu prázdného hnízda" - osamostatnění dospělých dětí a narození vnoučat. Dalším velkým mezníkem je odchod do penze. Postupně dochází k úbytku sil, zpomalování životního tempa a zhoršování zdravotního stavu. V neposlední řadě dochází i ke zhoršení ekonomické situace. Další velkou změnou, která může nastat, je úmrtí partnera a vrstevníků. Senioři mají mnohdy pocit zbytečnosti, což vede k vážným psychologickým problémům. Nejvíce ohroženo je u seniorů udržování sociálních kontaktů, které v případě zanedbání mohou vést k úplné sociální izolaci.

Stáří je spojeno s řadou sociálních změn (osamostatnění dětí, penzionování a jiné změny sociálních rolí) a všechny tyto změny se vzájemně prolínají.

Nejčastěji je stáří vymezeno chronologicky. Dle Světové zdravotnické organizace je základní klasifikace vyššího věku následující:

- 45-59 let střední nebo též zralý věk
- 60-74 let vyšší věk nebo též rané stáří
- 75-89 let stařecký věk

1 MÜHLPACHR,Pavel.Gerontopedagogika.str.23.Brno:Masarykova univerzita,2004.ISBN 80-210-3345-2
2 PACOVSKÝ,Vladimír.O stárnutí a stáří.str.30.Praha:Avicenum,1981.ISBN 80-201-0076-8
3 PICHAUT,C.THAREAUOVÁ,I. Soužití se staršími lidmi.str.82.Praha:Portál,1998.ISBN

- 90 let a výše dlouhověkosti

Z praktických důvodů je tedy používán věk kalendářní, který je odvozen z data narození. Nevypovídá ovšem ani o soběstačnosti ani o zdravotním stavu starého člověka. Haškovcová[4] uvádí, že mimořádně důležitý je věk tzv. funkční (biologický, subjektivní, psychologický, sociální), který nemusí odpovídat věku kalendářnímu.

Lidé stárnou různým tempem, někdo rychleji, jiný pomaleji. Psychologický slovník definuje seniory právě dle věkového hlediska: senior je označení lidí starších šedesáti let[5].

1.1 Životní změny ve stáří

V organismu probíhá ve stáří řada změn. Venglářová[6] je popisuje ve třech úrovních:

Tab. č. 1: Řada změn probíhající v organismu ve stáří, které ve třech úrovních popisuje Venglářová

Tělesné změny	**Psychické změny**	**Sociální změny**
Změny vzhledu	Zhoršení paměti	Odchod do penze
Úbytek svalové hmoty	Obtížnější osvojování nového	Změna životního stylu
Změny termoregulace	Nedůvěřivost	Stěhování
Změny činnosti smyslů	Snížená sebedůvěra	Ztráty blízkých lidí
Kardiopilmonární změny	Sugestibilita	Osamělost
Změny v trávícím systému	Emoční labilita	Finanční obtíže
Změny vylučování moči	Změny vnímání	
Změny sexuální aktivity	Zhoršení úsudku	
Degenerativní změny		

4 HAŠKOVCOVÁ,Helena. České ošetřovatelství 10,Brno,2002.ISBN 80-7013-363-5
5 HARTL,P. Stručný psychologický slovník.str.239.Praha:Portál,2004.ISBN 80-7178-803-1
6 VENGLÁŘOVÁ,M. Problematické situace v péči o seniory.Praha:Grada Publishing,2007.ISBN 978-80-247-2170-5

Reakce na tyto změny jsou u každého stárnoucího člověka jiné. I způsob, jakým se s nimi bude vyrovnávat je ovlivněn spoustou faktorů, např. jeho osobností, životními zkušenostmi, výchovou, prostředím ve kterém žije nebo vzděláním.

Důležitým momentem, hlavní událostí v životě, přechod, zlom, který označuje konec jednoho období a počátek období dalšího je odchod do důchodu. Vyrovnat se s touto chvílí není vždycky snadné, protože je plné nejistot. Důchod pro mnoho lidí představuje odchod ze života dospělých a vstup do stáří, přiřazení ke skupině starých lidí, blízkost smrti atd.

Důchod znamená, že člověk opouští zaměstnání, ztrácí svou profesi, která ho určitým způsobem definovala. Odchodem do důchodu mění svoji identitu. Předtím byl např. pečovatelem, profesorem nebo třeba kuchařem, nyní je důchodce. S touto novou realitou se musí vyrovnat a přijmout ji. Odchodem do důchodu se náhle ztrácí kontakt s lidmi ze zaměstnání. Odchod do důchodu nutí k novému uspořádání života.

Jak již bylo zmíněno, vlastní průběh stárnutí a stáří je ovlivněno celou řadou okolností (tělesné, psychické a sociální změny). To rozhoduje o tom, jak u konkrétního jedince stárnutí fyzicky probíhá a jak se s ním člověk vyrovnává. Podle toho se rozlišují aspekty stárnutí:

- biologické
- psychické
- sociální

Biologické aspekty stárnutí

Jedná se o aspekty představující průběh typických tělesných změn ve stárnoucím organismu. Změny probíhají u každého jedince individuálně - různou intenzitou, rychlostí a souvisí i se vznikem a výskytem nemocí obvyklých ve stáří.

Nápadné a významné jsou změny postoje a chůze, dochází k úbytku svalové hmoty a síly. Významné jsou změny smyslového vnímání. U zraku se projevují změny akomodace, dochází k úbytku sluchové ostrosti pro vysoké tóny, čich i chuť významně klesá.

Některé změny probíhají relativně pomaleji, jiné rychleji. Mezi nejvýraznější změny patří rychlost reflexů na jednoduché akustické a vizuální podněty, sexuální aktivita, srdeční kapacita, svalová síla, váha mozku, bazální metabolismus.[7]

Všechny změny mají vliv na vzhled i chování seniora. Začínají se také objevovat pocity nedůvěry a nejistoty. Člověk se čím dál více zaobírá sám sebou, svými tělesnými orgány a jejich funkcí. S těmito změnami úzce souvisí i změny psychické.

Psychické aspekty stárnutí

Často se poukazuje na souvislost mezi změnami bilogickými a psychickými. To znamená, že gradující tělesné změny jsou seniorem negativně prožívány a následně se projevují změnami psychickými. Tyto změny nastupují pozvolna.

Mezi typické změny v psychické oblasti patří snížené schopnosti paměti, zvýšené zapomínání, koncentrace. Dochází také ke snížení funkce řeči, pokles schopnosti cokoli pojmenovat. Dále mezi psychické aspekty patří výkyvy nálad, proměnlivost rozhodnutí a postojů - celkové povahové změny, celkový nebo částečný pokles zájmů seniora, snížená schopnost adaptace na změny, na nové a náročné situace.

Sociální aspekty stárnutí

Stáří a stárnutí je také ovlivněno sociálními aspekty. Těch je celá řada. V momentě, kdy člověk odchází na tzv. „zasloužilý odpočinek“, je pensiován, dochází ke změně společenské role a člověk se dostává do situace závislosti.

Vohralíková a Rabušic[8] uvádějí, že člověk se sociálně i mentálně starým stává dnem, kdy je jeho status změněn z ekonomicky aktivního na důchodce. Odchodem do důchodu je v současné době stárnoucí člověk postaven před zásadní problém: musí změnit svůj životní styl. S odchodem do důchodu se mění prožívání, vnímání i chování. S touto změnou přichází i změna ekonomické situace seniorů.

Další událostí, která poznamená rodinný život, je odchod dětí z domova. Manželé se náhle ocitají sami, pouze jeden s druhým. Musí nalézt nový způsob manželského života bez dětí.

7 KŘIVOHLAVÝ,J.Psychologie nemoci.str.139.Praha:Grada Publishing,2002.ISBN 80-247-0179-0
8 VOHRALÍKOVÁ,Z.RABUŠIC,L. Čeští senioři včera,dnes a zítra.str.54.Praha:VÚPSV,2004.ISBN 80-239-4218-2

Tato změna může manžele sblížit, nebo naopak se mohou objevit v jejich vztahu problémy a usadí se prázdnota.

Stáří sebou přináší i generační osamělost - úmrtí partnera nebo stárnutí osamělé osoby. Dochází i ke zhoršení možnosti kontaktu s přáteli a jinými osobami, sociální izolace (omezení rodinných kontaktů, úbytek přátel z důvodu jejich nemoci či úmrtí).

Mezi nepříznivé sociální aspekty také patří:

- strach z osamělosti
- fyzická závislost z důvodu nemoci, pohybových nebo smyslových omezení apod.
- nutná, ale nevyhovující změna životního stylu
- strach ze stáří, samoty, nesoběstačnosti, s těhování nebo z ageismu

Nejvýznamnější pozitivní sociální aspekty

Podle Jarošové[9] jsou nejvýznamnější pozitivní aspekty tyto:

- funkční rodina, dobré rodinné vztahy a pevná citová pouta
- plánovaná příprava na vyplnění volného času (zájmy, koníčky..)
- možnost uspokojení potřeb seniora
- plánovaná ekonomická příprava na zabezpečení stáří - zajištění vhodného bydlení, penzijní připojištění atd.

1.2 Reakce na stáří

V každém věku, a ve stáří obzvláště, je nutné svůj pozitivní vztah opírat o drobné radosti. Měli bychom se naučit přijímat svá omezení, která přicházejí s věkem. Ne každý z nás má ale v sobě schopnost a sílu přijmout a akceptovat přibývající léta se všemi neduhy a omezeními, které nám stárnutí a stáří může přinášet. Postoje ke stáří a jeho prožívání jsou individuálně velmi odlišné, záleží na mnoha okolnostech, jak se s ním každý stárnoucí člověk vyrovná.

9 JAROŠOVÁ,D. *Péče o seniory.*1.vydání.str.31.Ostrava:Ostravská univerzita,Zdravotně sociální fakulta.2006.

Vztah jednotlivců a zaujímání postojů ke svému stáří a stárnutí jsou individuální, rozmanité a pestré. Setkáváme se s odlišnými projevy v chování, přístupu a životním stylu, které hodně vypovídají o vyrovnání či nevyrovnání se se svým přibývajícím věkem.

Podle společenských znaků byly reakce na stáří typologicky rozděleny do následujících pěti oblastí:[10]

- **Konstruktivní strategie -** jde o ideální postoj, kdy se člověk dokáže vyrovnat s omezením, které mu stáří přináší. Snaží se být aktivní, vytváří nové vztahy a stanovuje přiměřené cíle. Je snášenlivý a tolerantní vůči druhým.
- **Strategie závislosti** - člověk je více pasivní, spoléhá na pomoc druhých a nechce nic rozhodnout sám. Byl nebo stále je pod vlivem partnera a tato role mu vyhovuje. Má rád své soukromí, odpočinek, pohodlí a bezpečí. Aby tito lidé dosáhli svých cílů a byly splněny jejich představy o péči a pomoci okolí, neváhají použít manipulační praktiky a formy citového vydírání.
- **Strategie obranná –** člověk odmítá přijmout změny stáří. Dokazuje svoji soběstačnost přehnanou aktivitou a odmítá pomoc druhých. Tento typ člověka byl zpravidla společensky velmi úspěšný a nerad přijímá myšlenku na odchod do důchodu.
- **Strategie nepřátelství** - člověk je nepřátelský vůči lidem a vůči všemu, obviňuje lidi kolem sebe. Nic není nikdy dobře. Je obětí svého života, chce být litován. Je často agresivní, podezíravý, stále si na něco stěžuje a vyhledává konflikty. Nerozumí si s mladými lidmi, jako by jim záviděl jejich mládí.
- **Strategie sebenenávisti** - jedná se o velmi silně negativní vztah seniora k sobě samému. Trpí pocitem osamělosti. Je kritický vůči vlastní osobě a častým tématem je smrt jako vysvobození. Ve svém životním příběhu mívá neuspokojivé vztahy s rodiči, manželem, na pracovišti

10 HAŠKOVCOVÁ,Helena. *Fenomén* stáří.str.114-116.1.vydání.Praha:Panorama,1990.ISBN 978-80-87109-19-9

1.1 Demografický vývoj a jeho dopad na stárnutí

Stárnutí populace je významným fenoménem současné české společnosti. Každý rok se ve společnosti zvyšuje podíl seniorů, klesá podíl dětí a mládeže a zvyšuje se průměrný věk. V tomto procesu stárnutí není česká společnost osamocená, s demografickým stárnutím populace se potýká většina vyspělých zemí.

Jak můžeme vysvětlit prudký nárůst průměrné délky života za posledních 200 let?[11] Ještě na začátku 20.století byl lidský život často předčasně ukončen nějakou infekční chorobou. Teprve zhruba od poloviny 20.století díky očkování, antibiotikům a různým dalším lékařským opatřením bylo možné s těmito chorobami ve vyspělých zemích efektivně bojovat. V boji s různými onemocněními hrál důležitou roli lékařský pokrok, ale i nejrůznější hygienická opatření. Lékaři si například po ošetření pacienta začali mýt ruce - dnes naprostá samozřejmost. Dalším důležitým nárůstem byl blahobyt, takže dříve tolik rozšířený nedostatek potravin přestal být tak závažným problémem. V průběhu let se stále více novorozenců a kojenců dožilo dětského věku. V souvislosti s těhotenstvím a porodem došlo také k výrazným změnám. Ženy během těhotenství a porodu umírají mnohem méně často než dříve. Rovněž důsledky velkých epidemií dnes již nejsou tak katastrofální, i když ani dnes si ještě nedokážeme poradit s některými chřipkovými epidemiemi nebo s globálními problémy jako jsou např. AIDS, tuberkulóza nebo malárie.

Demografické analýzy ale jasně ukazují, že explozivní nárůst stoletých souvisí především s tím,že se lidé starší 80-ti let nacházejí ve stále lepším zdravotním stavu a tudíž déle přežívají.

1.2 Stařecká onemocnění

Stárnutí je proces, který nás provází od dětství, a ne pro všechna onemocnění platí, že se častěji projevují až ve vysokém věku. Nemoci postihují lidi všech věkových kategorií, nejsou tedy „výsadou"stáří. Bylo by však neuvážené tvrdit, že staří lidé nestůňou. Vždyť lidé se obávají stáří mimo jiné právě proto, že hrozí příchod vážných a strasti přinášejících nemocí.

11 GRUSS,Peter.*Perspektivy* stárnutí.str.45.Praha:Portál,2009.ISBN 978-80-7367-605-6

„*To víte, mě něco bolí, ale v mém věku to už ani jinak nejde,*"[12] říkávají staří lidé. Jenomže příroda je neúprosná. Obtíže narůstají, soběstačnost klesá, bolesti nabývají na intenzitě. Člověk hledá pomoc a vydává se tedy k lékaři.

Nemoc může vpadnout do života kdykoliv, ale ve stáří je tento pád pravděpodobnější. Ne každý člověk je ale schopen vyrovnat se s obtížemi chorob ve stáří. Někteří k tomu potřebují pomoc, jiní ji odmítají.

Staří lidé tvoří vysoce různorodou část populace. Přesto je však spojuje „společné stonání". Každému z nich „něco" je. Člověk, který je v nouzi má potřebu se svěřit. Ne nadarmo se říká, že sdělená nemoc je poloviční bolest, proto si nemocní o chorobách povídají.[13] I když se opakují, i když nemocní zveličují své obtíže či nepřesně vypovídají o svém stavu, může mít taková řeč terapeutickou hodnotu.

Pro nemocné staré lidi je charakteristická tzv. Polymorbidita - tedy výskyt více nemocí současně. Kromě somatických nemocí nejrůznějšího druhu je třeba uvést rizika celé řady psychických obtíží a nemocí. Ve stáří dochází častěji k poruchám chování, k úzkostem a depresím a v neposlední řadě také k rozvoji demencí. O demencích se hovoří jako o tiché epidemii 21. století.[14]

Demence je jedna z nejzávažnějších problémů. Dementní syndrom zahrnuje řadu patologických situací a lze je hodnotit podle různých kritérií. V dnešní době se nejvíce hovoří o senilní demenci Alzheimerova typu, která se vyznačuje různými změnami. Funkčně velmi významná je porucha v soustavách nervových přenašečů. Předpokládá se, že demence Alzheimerova typu je příčinou nejméně poloviny všech demencí v dospělém věku a ve stáří.[15] Největším problémem zůstává nejpokročilejší dementní syndromy, kdy nemocní již nejsou schopni se sami o sebe postarat a jsou odkázáni na pomoc druhých.

Mezi další onemocnění patří poruchy spánku, kdy starší člověk spí kratší dobu, jeho spánek je méně hluboký a dochází ke změnám ve střídání cyklu REM a non-REM spánku. Faktory ovlivňující nespavost jsou různé-nezvyklé nebo rušivé prostředí, somatické choroby nebo onemocnění psychiatrické.

---

12 HAŠKOVCOVÁ,Helena. *Fenomén stáří*.str.247.Praha:Panorama.1990.ISBN 978-80-87109-19-9
13 HAŠKOVCOVÁ,Helena,ref.12,str.259
14 HAŠKOVCOVÁ,Helena. *České ošetřovatelství 10-Manuál sociální gerontologie*.str.29.Brno:IDV PZ.2002.
ISBN 80-7013-363-5
15 PACOVSKÝ,Vladimír.*O stárnutí a stáří*.str.75.Praha:Avicenum.1990.ISBN 80-201-0076-8

Ve stáří se častěji objevují závratě. Závrať je nelibí pocit pohybu, spojený se ztrátou orientace v prostoru, porušenou jistotou postavení těla, pohybová koordinace. Doprovodným jevem závratí je strach a úzkost, někdy bývají neurčité stavy nevolností, rozmazané vidění. Nejnebezpečnějším důsledkem závratí u starých lidí jsou pády.

Zmíním se i o tzv. Ortostatické hypotenzi – pokles krevního tlaku. Výskyt tohoto syndromu stoupá s věkem.

Změny, jimiž jednotlivec prochází během stárnutí, nemůžeme zcela zobecnit. Na závěr této kapitoly by bylo vhodné uvést, že mnoho badatelů se neztotožňuje s představou stáří, coby trpného ubývání životních sil. Senior svůj život musí přijmout, nic už si nenalhává a musí získat určitý nadhled.

2 POJEM AGEISMUS, DISKRIMINACE A ZNEUŽÍVÁNÍ

2.1 Definice pojmu ageismus

S rostoucí střední délkou života v západní civilizaci je nutné otevřít i u nás toto tabuizované téma. To, že se o něm nemluví, neznamená, že neexistuje. Se vznikem kultu mládí vzniká i opačný extrém - ageismus. Jde o slovo, které nemá český ekvivalent. Pojem je odvozen od anglického slova „age“, které znamená stáří, věk. Ageismus je potom společenský předsudek vůči stáří. Použil je Robert Hitler, první ředitel National Institute on Aging v USA v roce 1969, který jako první hovořil o diskriminaci na základě věku.

Doktor Hitler[16] doslova uvádí: „Ageismus můžeme chápat jako proces systematického stereotypizovaní a diskriminace lidí pro jejich stáří, podobně jako se rasismus a sexismus vztahují k barvě pleti a pohlaví. Staří lidé jsou kategorizováni jako senilní, rigidní ve svém myšlení a způsobech, staromódní v morálce a dovednostech. Ageismus dovoluje mladším generacím vidět starší lidi jako odlišné od nich samých, a to jim brání aby se se staršími identifikovali jako s lidskými bytostmi.

Internetovou encyklopedií Wikipedie je ageismus charakterizován jako „apriorní vyřazování starších lidí z různých aktivit, z činností, které vyžadují zvýšenou odpovědnost či pozornost, nebo z vedoucích a nadřízených pozic pod dojmem, že nebudou schopni kvalifikovaně rozhodovat a adekvátně jednat. Způsoben je pocitem, že stáří je nemoc, respektive že staří lidé už na většinu věcí prostě nestačí.[17]

Dnes je termín ageismus definován šíře. Zahrnuje přesudky a negativní představy o starých lidech nebo projevy diskriminace vůči staršímu člověku nebo skupině starších.[18]

16 VIDOVIČOVÁ,L.RABUŠIC,L. *Senioři a sociální opatření v oblasti stárnutí v pohledu české veřejnosti,*zpráva z empirického výzkumu.str.11.Brno:VÚPV,2003.ISBN

17 MALÍKOVÁ,Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*.str.36.Praha:Grada Publishing.2010.ISBN 978-80-247-3148-3

18 TOŠNEROVÁ,Tamara.*Ageismus-Průvodce stereotypy a mýty o stáří.*str.6.Praha:3.LF UK a FNKV.2002.ISBN 80-238-9506-0

2.2 Zdroje ageismu

Palmore[19] uvádí celou škálu zdrojů ageistických postojů, a to jak na úrovni individuální, tak na úrovni sociální a kulturní.

Mezi **individuální zdroje** ageismu patří především strach ze smrti a stárnutí jako psychosomatického úpadku. Tyto obavy jsou přítomny téměř ve všech kulturách a časových obdobích. Jejich extrémním projevem je gerontofobie. Předpokládá se, že zdrojem těchto strachů může být především neznalost a nezájem o proces biologického stárnutí a vyšší informovanost může pomoci tyto negativní pocity výrazně snížit. Jako další možný zdroj ageismu bývá identifikována frustrace a agrese, ze které pramení hostilita vůči členům minoritních skupin. Výše uvedené individuální předpoklady mohou být podporovány sociálním prostředím. Senioři během těchto změn prožívají společenskou prestiž, jež byla založena na jejich funkci jako „paměti a moudrosti rodu“. Rozvoj použití technologií a automatizace snižuje poptávku po starší pracovní síle, jejichž dovednosti relativně rychle zastarávají. Také některé hodnoty, na které je v moderních společnostech přikládán velký důraz (např. Výkon, individualistická seberealizace), jsou vyššímu věku spíše nepřátelské. Rozšiřující se urbanizace starší osoby často segreguje, ať už ve vesnických oblastech, na okrajích měst nebo naopak v jejich nejužším centru. Zřetelná je tato tendence v případech specializovaných ubytovacích kapacit pro seniory, které jsou stavěny odděleně od běžné zástavby. Prostorová i symbolická segregace tak může sloužit jako původce ageismu.

Poslední oblastí zdrojů ageismu, o kterých se Palmore zmiňuje, jsou **zdroje kulturně podmíněné.** Patří sem různorodé faktory jako hodnotové systémy, jazyk (pohrdavá jména pro osoby ve vyšším věku), mediální kultura (otázky kvantity a kvality reprezentace seniorů v médiích), humor, umění a literatura. Palmore do kulturních zdrojů řadí i fenomén „obviňování oběti“ ve smyslu výroků jako: „říkal si o to...“ „bylo to pro jejich vlastní dobro....“[20] Tento zdroj lze mnohdy identifikovat v ošetřovatelských přístupech k seniorům.

19 VIDOVIČOVÁ,Lucie.*Věková diskriminace-ageismus*.str.10.Praha:VÚPSV. 2005.ISBN
20 VIDOVIČOVÁ,Lucie,ref.19,s.11

Podle **Traxlera**[21] existují čtyři zdroje ageismu, které podporují negativní stereotypy a mýty o stárnutí a stáří v západních zemích:

- **strach ze smrti** - stáří je chápáno jako synonymum smrti a na smrt nechce nikdo myslet, nechce se jí zabývat. I přes pozitivní změnu v náhledu naší společnosti na umírání a smrt, o níž se výrazně zasloužily svou prací zejména hospice a obor paliativní péče, nemá stále ještě mnoho lidí zpracován svůj vztah ke smrti. Oddalování a tabuizování tématu včetně zavírání očí před smrtí ovšem problém vůbec nevyřeší.
- **Důraz na mládí a fyzickou krásu** - zelenou v životě má mládí a krása. Vypadá to, že nezkušenému mládí stačí jen dobrý fyzický vzhled a nic víc není potřebné. Problém je ale nutné vnímat v širším kontextu, protože se na něm podílí další důležité okolnosti - to jak vnímají senioři sami sebe. V českých podmínkách jde o výrazně vystupňovaný a závažný problém, protože k české mentalitě, zejména u starší generace obecně, patří nízké sebevědomí a malá schopnost asertivně se prosadit. Vlastní nízké sebehodnocení se odráží v chování a jedinec bez zdravého sebeocenění pak k sobě logicky přitahuje potvrzení svých degradujících názorů.
- **Spojení produktivity a ekonomického potenciálu** - z pohledu produktivity a ekonomického potenciálu je pro společnost hodnocena jako nejpřínosnější skupina osob ve střední věkové kategorii. Počáteční a konečná životní etapa, tedy období dětství a stáří, jsou podle ekonomických měřítek chápány jako tzv. neproduktivní. Dětský věk sebou nese předpoklad pozdějšího ekonomického přínosu, ovšem ve stáří tento předpoklad už není. Zapomíná se na to, že senioři svůj přínos společnosti již odevzdali.
- **Způsob zjišťování skutečného stavu společnosti vedoucí k ageismu** - to jak jsou senioři vnímáni ve společnosti, je hodně ovlivněno tím, jakým způsobem se gerontologické studie provádějí. Plošné a systematické monitorování a vyhodnocení ageismu jako sociálně patologického jevu zatím nebylo provedeno a ani nejsou zohledňována reálná fakta o skutečném stavu seniorské populace. Pohled společnosti je orientován jiným směrem. Důkazem jsou opět média-pokud se vůbec zabývají problematikou stáří, tak spíše formou odstrašujícího popisu černé budoucnosti, která na každého seniora musí nutně čekat. Velmi častou situací jsou

21 MALÍKOVÁ,Eva,ref.17,s.38

informace v médiích o okradení či podvedení seniorů. Následující rady a doporučení, která jsou médii dávána, jednoznačně vypovídají o tom, že senioři jsou chápáni jako osoby neschopné posoudit reálnou situaci a potřebují tedy srozumitelný návod jiných, mladších osob. Je sice pravda, že k okrádání seniorů dochází, ale stejným způsobem je okradena i řada jiných osob, a to v podstatě v mladším věku. Poskytovaná doporučení v médiích jsou z tohoto pohledu mnohdy nedůstojná a vypovídají o předsudcích mluvčích ke stáří a k seniorům.

Haškovcová[22] za možné zdroje ageistických postojů ke stáří uvádí několik mýtů o stáří. Mezi nejčastěji vyskytující se mýty o stáří patří:

- **Mýtus falešných představ –** názor: Spokojenost seniora je podmíněna dostatečným materiálním zajištěním, obecně hmotným dostatkem. Splnění této podmínky má vést k dosažení spokojenosti seniora. Komentář: senioři často mění priority, přehodnocují žebříček životních hodnot. Uvědomují si pomíjivost hmotného zabezpečení a naopak často daleko důrazněji preferují jiné, nemateriální hodnoty (duchovní) a soustředí se více na upevnění rodinných vazeb, citových pout apod.

- **Mýtus zjednodušené demografie –** názor: Za starého člověka je považován již ten, kdo právě přestal pracovat a odešel do penze. Komentář: „zaškatulkování" kterékoliv osoby do kategorie „důchodce, penzista, senior", tedy z aktivního života vyloučený a již nepotřebný člověk, není rozhodně opodstatněné. Nástup do penze slouží k aktivnímu využití mnoha dalších činností, dopřání si odpočinku, vykonávání různých zájmových i jiných činností.

- **Mýtus homogenity** - názor: Senioři vypadají všichni stejně (vrásčitá tvář, šedivé vlasy, pomalejší pohyby, zhoršení zraku a sluchu..) a ztratili svou osobní identitu. Jsou obtížně odlišitelní a mají i stejné vlastnosti a potřeby. Komentář: Skutečnost je přesně opačná. Jde o velmi různorodou skupinu. Někteří senioři dbají o svůj zevnějšek a pečují o sebe, stále projevují a uplatňují svou originalitu. Své problémy a nedostatky řeší podle potřeby - např. operacemi, kompenzačními pomůckami.

- **Mýtus neužitečného času –** názor: Staří lidé nepracují, nejsou pro společnost přínosem, ale naopak přítěží, jsou tedy neužiteční. Komentář: I člověk, který nepracuje, může být jinak velmi aktivní a může být svou radou, pomocí a podporou

22 HAŠKOVCOVÁ,Helena,ref.14,s.27-28

přínosem pro jiné. Využití celoživotních zkušeností může být velmi prospěšné pro mladší generace.

- **Mýtus ignorace** – názor: Staří lidé jsou neužiteční, nemají žádnou hodnotu, cenu, jsou ekonomickou zátěží pro společnost. Komentář: Popírání a přehlížení stáří i všeho, co se stářím souvisí, je určitou formou rasismu zaměřenou na skupinu starých osob, jde tedy o projev ageismu.
- **Mýtus o arterioskleróze nebo o senilitě** - názor: Všichni staří lidé jsou sklerotičtí, nic si nepamatují. Komentář: I když se u seniorů skleróza vyskytuje, postupně jsou snižovány i kognitivní funkce a často se rozvíjí některá forma demence, neznamená to automaticky, že jde o nedílnou součást etapy stárnutí. Důležité je uvědomit si riziko tohoto možného stavu a zaměřit se na prevenci, která spočívá v aktivním tréninku mozkových funkcí a ve vhodné životosprávě.

Přístup k seniorům na základě jakéhokoli předsudku vede k nepochopení jedince, opomíjení jeho potřeb, pocitů, nároků a práv, nerespektování lidské důstojnosti, ponížení a degradace osobnosti.[23]

1.3 Projevy ageismu

Existuje velké množství oblastí v životě člověka, ve kterých lze věkovou diskriminaci zažít. Rozeznáváme ageismus různých skupin jak věkových, tak i sociálních. Příkladem ageismu věkových skupin je ageismus zaměřený proti mladším věkovým skupinám, příkladem ageismu různých sociálních skupin je dle Vidovičové[24] tzv. profesionální ageismus. Lze se s touto formou ageismu setkat u profesí, jako jsou např. lékaři, gerontologové, pečující profese. Mezi ageismus patří bezesporu ageismus na trhu práce a ageismus ve zdravotnictví.

Ageismus na trhu práce - jedním z velkých témat ageismu a věkové diskriminace je trh práce. Trh práce je věkově diferencován a věkem je definována i doba participace - odkdy je možné uzavírat pracovní kontrakty a kdy je nutné či obvyklé pracovní trh opustit. Spolu s pohlavím a vzděláním je tak věk hlavním indikátorem pozice jedince ve strukturách.

23 MALÍKOVÁ,Eva,ref.17,s. 38
24 VIDOVIČOVÁ,Lucie. *Stárnutí,věk a diskriminace-nové souvislosti*.s.167.Brno:Masarykova univerzita.2008.ISBN 978-80-210-4627-6

Ageismus je přítomen ve všech fázích zaměstnanosti, ne pouze v inzerátech, ale také v organizačních strukturách, výběru, rozmisťování pracovních sil i pracovních úkolů, v hodnocení výkonu a plánování kariéry a v odměňování a zaměstnaneckých výhodách.[25] Je přítomen také ve výběru jedinců pro určitý druh tréninku, vzdělávání, rozvoje a v rozhodnutích o převodu na jinou práci, povýšení, ukončení pracovní činnosti a právu na důchod. Vztah věku a systému trhu práce je legislativně zakotven zejména v zákoníku práce, který stanovuje hraniční věk pro možnost uzavření pracovněprávních vztahů a v zákoně o zaměstnanosti.

Pokud by měl uchazeč pocit diskriminace, může se svého práva domáhat soudní cestou nebo prostřednictvím úřadu práce.

Se zvyšující se obeznámeností veřejnosti s těmito nezákonnými praktikami diskriminace nevymizela, ale stala se diskriminací skrytou. Skrytý ageismus na nás vyčnívá z inzerátů typu: *„dynamického zaměstnance“ „ do mladého pracovního kolektivu přijmeme“* apod. Novějším trikem bývá požadavek na vzdělání v oboru, který se vyučuje teprve krátkou dobu.

Ageismus ve zdravotním systému - v diskusích o ageismu je zdravotní systém jedním z eticky nejcitlivějších témat. Náklady na zdravotní a sociální péči jsou častým argumentem v diskusích o nutnosti omezení výdajů stárnoucích společností, neboť se předpokládá, že tyto náklady neúměrně narostou v přímé souvislosti se zvyšováním počtu seniorů. Zvýšené náklady se začínají objevovat již od 40-50.roku věku a vrcholí kolem osmdesátky.

Do problematiky ageismu ve zdravotnictví, a přeneseně i v sociálních službách, se však neřadí pouze věková restrikce. Typickým příkladem může být podceňování některých chorob smyslových dysfunkcí tím, že jsou připsány staršímu věku a nejsou rozpoznány jako důsledek nemoci, která má být řádně léčena. Tento typ ageismu vychází z předpokladu, že stárnutí samo je neléčitelná nemoc, a proto mu je věnována menší pozornost než nemocem mladšího a středního věku. U pacientů ve vyšším věku není prováděna řádná diagnostika a preventivní zákroky jsou podceňovány jako nepotřebné.

V zdravotně - sociální oblasti se lze setkat s „profesionálním ageismem“, při němž dochází ke generalizaci patologických původních jevů nemocí ve stáří na stáří samotné. K profesionálnímu ageismu patří i různá jména připisována starším pacientům. Jeden

25 VIDOVIČOVÁ,Lucie.ref.24.s. 167-168

z příkladů uvedu oslovení „babičko, dědečku“ bez příbuzenského vztahu k pacientovi. Jako příklad extrémních forem projevů ageistického chování ve zdravotnictví a sociálních službách lze uvést problém zneužívání pečovatelem.[26]

Uvedený výčet je pouhým nástinem různých možných úrovní a forem věkové diferenciace ve zdravotní oblasti.

1.4 Příčiny ageismu

Palmore[27] chápe vznik stereotypů v názorech na stáří jako důsledek předčasného a zjednodušeného hodnocení či tzv. černobílého myšlení. Typickým projevem je podle autora upřednostňování mládí. Poukazuje na to, že se běžně setkáváme s následujícími projevy preference mládí:

- mladí mohou chybovat či být pomalí bez nálepky, že jsou nemohoucí či senilní
- mladí mohou zapomenout jméno nebo adresu bez toho, že by se s nimi jednalo s blahosklonnou přezíravostí
- mladí mohou být popudliví nebo nepříjemní bez toho, že by byli označováni jako podivínští nebo potrhlí
- mladý muž může zobrazovat a sdělovat své sexuální pocity nebo citové stavy na veřejnosti, aniž by byl nazván oplzlým dědkem
- mladí lidé mohou sdělovat příznaky svých nemocí a zaujmout jimi, aniž by byli odbyti poukazem, že neduhy přináší věk

26 VIDOVIČOVÁ,Lucie,ref.24.s.178
27 TOŠNEROVÁ,Tamara,ref.18.s.6

2 DISKRIMINACE

2.1 Pojem diskriminace

Odpovědět na otázku, co je diskriminace, je jednoduché jen zdánlivě. Intuitivně sice tušíme, co by diskriminace mohla být, ale v okamžiku, kdy se tento pojem pokusíme definovat, začneme narážet na velmi složité otázky.

Pokud se podíváme do slovníku cizích slov, zjistíme, že pojem „diskriminace“ pochází z latinského „discriminare“, které znamená „rozlišování“. Tento termín přitom nemá žádný negativní význam. Rozlišování je běžnou aktivitou, kterou každý člověk provozuje každý den. V anglickém jazyce najdeme dvě podoby termínu „discrimination“. Je to „discrimination between“ a „discrimination ageinst“. První podoba má význam legitimního rozlišování, druhá naopak význam rozlišování nelegitimního. V češtině takové rozlišení neexistuje. Pojem „diskriminace“ má význam nelegitimního rozlišování, které je třeba odsoudit.

V současném světě panuje představa, že lidé mají mít „rovné příležitosti“ a k jejich reálnému prosazení je nutné odstranit „diskriminaci“. Evropská unie si tak dává za cíl prosazovat zásadu rovných příležitostí a boj proti diskriminaci. Hovoříme tedy v zásadě o rovném zacházení, tedy o jakékoli diskriminaci z různých „diskriminačních důvodů“.

Nicméně ne každé rozdílné zacházení, ne každý postup, který se jeví jako diskriminační, znamená nutně porušení principu rovnosti. I nerovný přístup může být legitimním.

V každém případě je diskriminace nespravedlivá a pro člověka, který se s ní setkal, bývá i velmi ponižující. Diskriminační důvody lze rozčlenit následovně:

- pohlaví
- rasa - etnický původ (nebo též barva pleti, národní původ, příslušnost k etnické menšině)
- náboženství (víra, náboženské přesvědčení, stav bez vyznání)
- politické či jiné smýšlení
- rod
- majetek

- národnost či příslušnost k národní menšině
- sexuální orientace
- zdravotní postižení nebo zdravotní stav
- věk

Uvedený výčet není konečný, diskriminační důvody jsou uvedeny pouze demonstrativně.

2.2 Diskriminace ve světě

Situace okolo diskriminace je ve světě velmi různorodá. To co je v jedné civilizaci považováno za přijatelné, jako například mohoženství v civilizaci islámu, je v křesťanské civilizaci považováno naopak za zcela nepřijatelné. Stejně tak existuje mnoho států, kde nemají ženy volební právo. V mnoho státech je postihováno i homosexuální chování. Vzhledem k těmto rozdílům mezi civilizacemi i mezi jednotlivými národy je velmi obtížné, ne-li nemožné stanovit, co je diskriminace.

2.2.1 Diskriminace a Evropská unie

Evropská unie považuje diskriminaci za velmi negativní jev, proti kterému je nutné aktivně bojovat prostřednictvím rozsáhlé legislativy. V platnosti jsou již nyní směrnice, které zakazují diskriminaci na základě pohlaví, rasy nebo etnického původu, věku, zdravotního postižení, sexuální orientace, náboženského vyznání nebo víry.

Důležité je ustanovení, které říká, že za formu diskriminace se považuje „obtěžování“ a to tehdy pokud dochází k porušení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího anebo urážlivého prostředí

2.2.2 Diskriminace a Česká republika

V právních předpisech ČR nacházíme řadu míst, kde se o diskriminaci hovoří. Chronologicky nejstarším v ČR platným ustanovením, které hovoří o diskriminaci je *čl. 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod,* který zní: „*užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na*

jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení"[28]

Obdobnou formulaci používá i česká Listina základních práv a svobod, která je součástí Ústavy ČR.

Oba tyto soubory lidských práv definují diskriminaci jako nezajištění, popř. nezaručení určitých, právním předpisem vymezených práv všem bez rozdílu činěného na základě určitých důvodů

2.3 druhy diskriminace

Antidiskriminační právo EU vymezuje tyto druhy diskriminace:

- přímá diskriminace
- nepřímá diskriminace
- obtěžování
- sexuální obtěžování
- pokyn k diskriminaci
- navádění k diskriminaci
- pronásledování

přímá diskriminace

Patří mezi nejklasičtější formu dikriminace. Můžeme ji definovat jako „takové jednání nebo opomenutí, kdy je, bylo nebo by bylo s jednou osobou zacházeno ve srovnatelné situaci méně výhodným způsobem, než s jinou osobou"[29] U přímé diskriminace musí být tzv. diskriminační úmysl. Diskriminující tedy musí jednat z diskriminačního důvodu.

28 ČIŽINSKÝ,Pavel a kol.*Diskriminace-manuál pro pracovníky institucí*.s.9-10.Praha.2006
29 .ČIŽINSKÝ,Pavel,ref.28,s.18

nepřímá diskriminace

Tuto diskriminaci definujeme jako „takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního rozhodnutí, kritéria nebo praxe je osoba znevýhodněna oproti ostatním“[30].

obtěžování

Je charakterizováno jako „chování, které je dotčenou osobou oprávněně vnímáno jako nevítané, nevhodné nebo urážlivé“.[31]

sexuální obtěžování

Jedná se o zvláštní druh obtěžování. Na rozdíl od obtěžování z důvodu pohlaví, což mohou být např. vtipy na inteligenci opačného pohlaví, míří sexuální obtěžování na oběť jako na konkrétní bytost erotickou či sexuální.

pokyny k diskriminaci

Pokyn k diskriminaci znamená jednání jedné osoby, která „zneužije podřízeného postavení druhého k diskriminaci třetí osoby“[32]

navádění k diskriminaci

Navádění k diskriminaci je jednání jedné osoby, která „druhého přesvědčuje, utvrzuje nebo podněcuje, aby diskriminoval třetí osobu“[33]. Zde tedy není mezi navádějícím a naváděným vztah nadřízenosti a podřízenosti.

pronásledování

Pronásledování je nepříznivé zacházení s druhým člověkem, k němuž došlo proto, že uplatnil práva na ochranu před diskriminací. Pronásledování je tedy odvetou za to, že oběť se proti diskriminaci bránila.[34]

30 ČIŽINSKÝ,Pavel.ref.28,s.9-10
31 ČIŽINSKÝ,Pavel,ref.28,s.18
32 ČIŽINSKÝ,Pavel a kol.,ref.28.s.9-10
33 ČIŽINSKÝ,Pavel a kol.,ref.28.s.10
34 ČIŽINSKÝ,Pavel a kol.ref.28,s.10

2.4 Antidiskriminační zákon

V září roku 2007 bylo zahájeno projednávání návrhu antidiskriminačního zákona. Tento zákon nabyl účinnosti 1. září 2009. Jedná se o zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů.

Antidiskriminační zákon navazuje na Listinu základních práv a svobod a na mezinárodní smlouvy, které jsou součástí právního řádu, blíže vymezuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace ve věcech:

- práva na zaměstnání a přístupu k zaměstnání
- přístupu k povolání, podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti
- pracovních, služebních poměrů a jiné závislé činnosti, včetně odměňování
- členství a činnosti v odborových organizacích, radách zaměstnanců nebo organizacích zaměstnavatelů, včetně výhod, které tyto organizace svým členům poskytují
- sociálního zabezpečení
- přiznání a poskytování sociálních výhod
- přístupu ke zdravotní péči a jejího poskytování
- přístupu ke vzdělání a jeho poskytování
- přístupu ke zboží a službám, včetně bydlení, pokud jsou nabízeny veřejnosti nebo při jejich poskytování

Antidiskriminační zákon rovněž definuje jednotlivé pojmy (přímá a nepřímá diskriminace, obtěžování, pronásledování apod.) a vymezuje také výjimky ze zákazu diskriminace. Dále jsou upraveny nároky, již se lze v případě diskriminace domáhat soudní cestou.[35]

Antidiskriminační zákon z roku 2009 v § 2 a v §10 uvádí mimo jiné:

- *§ 2 odst. 1 Pro účely tohoto zákona se právem na rovné zacházení rozumí právo nebýt diskriminován z důvodů, které stanoví tento zákon.*

35 *Soudní praxe v oblasti diskriminace na trhu práce*.ICOS Český Krumlov.www.diskriminace.krumlov.cz

- *§ 2 odst. 2 Diskriminace je přímá a nepřímá. Za diskriminaci se považuje i obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci*
- *§ 10 odst. 1 Dojde-li k porušení práv a povinností vyplývajících z práv na rovné zacházení nebo k diskriminaci, má ten, kdo byl tímto jednáním dotčen, právo se u soudu zejména domáhat, aby bylo upuštěno od diskriminace, aby byly odstraněny následky diskriminačního zásahu a aby mu bylo dáno přiměřené zadostiučinění*[36]

O diskriminaci se zmiňuje také Zákon č.262/2006 Sb. zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon se v § 17 odkazuje na antidiskriminační zákon:

„*Právní prostředky ochrany před diskriminací v pracovněprávních vztazích upravuje adntidiskriminační zákon.*"

Oblast ochrany práv občana České republiky a vymezení působnosti Ombudsmana jako veřejného ochránce je uvedena v Zákoně č.349/1999 Sb. O Veřejném ochránci práv.

„*Ochránce vykonává působnost ve věcech práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminací.*[37]

36 DP.HEINZOVÁ,Denisa. *Ageismus-stáří není nemoc.*s.31.Brno:IMS.2010
37 *Soudní praxe oblasti diskriminace na trhu práce.*ICOS Český Krumlov.www.diskriminace.krumlov.cz

3 ZNEUŽÍVÁNÍ SENIORŮ

Celý pojem špatné zacházení se seniory je známý spíše pod pojmem EAN tzv. Elder Abuse and Nevléct. V češtině není zatím tento termín sjednocený. Do češtiny se překládá jako týrání, zanedbávání seniorů, případně špatné zacházení se seniory, nebo nevhodné jednání.[38]

Diskriminace na základě věku je velmi rozšířená a projevuje se v nejrůznějších podobách. U nás je diskriminace, respektive ageistické chování, rozšířená do mnoha podoblastí života. Je to celý vějíř od těch nejznámějších a nejlépe zdokumentovaných na pracovním trhu, přes diskriminaci v obchodech a službách až po extrémní projevy jako je týrání, zneužívání, ať už fyzické, psychické či finanční, zanedbávání, sebezanedbávání a sexuální obtěžování.[39]

Díky prolínání a navazování jednotlivých forem EAN bývá identifikace EAN komplikovaná. Senior tak může trpět i několika formami EAN najednou.

3.1 Trh práce

Práce je pro člověka velice významná činnost. Přechod z plného pracovního vytížení do klidu důchodu se odehrává různými způsoby, od naprostého zanechání veškeré pracovní aktivity dnem dosažení důchodového věku přes částečnou zaměstnanost, dlouhodobé či krátkodobé brigády po setrvání v zaměstnání i v důchodovém věku.[40]

Práce v seniorském věku výrazně dělí seniory, protože ekonomická závislost na důchodu je stále naléhavější. Zvláště samostatně žijící senioři se s jedním příjmem – důchodem, ocitají na hranici či za hranicí chudoby. Téma zaměstnání lidí nad 60 let se stává významným tématem české i evropské společnosti.

Nevraživost a znevýhodnění vůči věku pociťuje ale i generace, která se k seniorskému věku teprve blíží - omezení a nechuť zaměstnávat starší lidi. Starším pracovníkům je

38 KALVACH,Zdeněk.a kol. *Geriatrie a gerontologie.*s.355.Praha:Grada Publishing.2004.ISBN
39 PECHOVÁ,Gabriela. *Parlamentní listy.*s.5.Praha:3.7.2012
40 SAK,Petr,KOLESÁROVÁ,Karolín. *Sociologie stáří a seniorů.*s.131.Praha:Grada Publihing.2012.ISBN

prakticky automaticky připisována neschopnost naučit se pracovat s moderní technikou, horší sluch, zrak a výdrž, neschopnost přizpůsobit se změnám, menší pracovní výkon.

Senioři mají i své specifické přednosti, mezi které patří jejich zkušenosti. To je skutečně nezastupitelná přednost, protože mladí lidé mohou mít vysoké vzdělání, včetně vysokoškolského, ale zkušenosti se nedají získat jinak než prožitím života a dlouhou profesní dráhou. Za další přednost seniorů je považována jejich loajalita k organizaci, respekt a stabilita.[41]

Starší lidé hledající práci jsou považovni za těžko zaměstnatelné a starší zaměstnanci jsou zase bráni jako málo motivováni a produktivní. Vnímání starších lidí jako těch nejslabších článků z celého podnikání, které se v mnoha jednotlivých případech ukazuje jako zcela neopodstatněné, může často bránit tomu, aby zaměstnavatelé investovali do dalšího vzdělávání a rozvoje svých starších zaměstnanců. Produktivita zaměstnance se sice s jeho rostoucím věkem může snižovat, ale to nic nevypovídá o výkonnosti jednotlivce, ať již mladého nebo starého. Věk je pouze nedokonalým a nedostatečným měřítkem produktivity práce zaměstnance. Starší lidé disponují velmi cennými zkušenostmi, i když některé jiné schopnosti zejména fyzické síly se u nich mohou postupujícím věkem snižovat.[42]

Podceňování osob ve vyšším věku v zaměstnání vedou k:

- nepřijímání do zaměstnání - už inzeráty bývají někdy diskriminační („hledá se zaměstnanec do 35 let...“), dnes již je diskriminace jen naznačená („mladý dynamický kolektiv...“). Firmy aby svoji diskriminaci zastřely, požadují někdy vzdělání v oboru, který je v praxi vyučován teprve krátkou dobu a který tedy starší osoby nemívají absolvován
- diskriminaci při pracovním postupu – strukturách, výběru, rozmisťování pracovních sil a pracovních úkolů, v hodnocení výkonu, v odměňování a zaměstnaneckých výhodách, ve výběru jedinců pro určitý druh tréninku, ve vzdělávání a rozvoji a v rozhodnutích o převodu na jinou práci
- častějšímu propouštění-při snižování stavu zaměstnanců. Nezaměstnanost starších lidí je statisticky nižší než v ostatních věkových skupinách, ovšem nelze přehlédnout institut odchodu do předčasného důchodu, který ji snižuje.

41 SAK,Petr,KOLESÁROVÁ,Karolína.ref.39,s.133
42 GRUSS,Peter.*Perspektivy stárnutí*.s.57.Praha:Portál.2009.ISBN 978-80-7367-605-6

Psychologicky a subjektivně je však nazaměstnanost ve vyšším věku pociťována jako hrozba.[43]

3.2 Týrání seniorů

Násilí definujeme jako „záměrné použití fyzické síly nebo moci, hrozící nebo aktuální, proti sobě samému, proti jiné osobě nebo proti skupině či komunitě, které vede nebo vysoce pravděpodobně povede k poranění, psychickému poškození, porušenému vývoji nebo depresi“.[44]

O týrání seniora hovoříme v případě, když už se u staršího člověka objeví různé poškození nebo újma na zdraví v oblasti fyzické, psychické nebo společenské.

Na příčinách týrání seniorů jistě participuje více faktorů. Nejčastější příčiny a faktory podporující týrání seniorů jsou:

- nedostatek kvalifikovaného personálu
- nevyřešené právní a sociální postavení osobních asistentů
- nedostatek finančních prostředků na úhradu poskytovaných služeb
- špatná organizace zdravotních a sociálních služeb (nemožnost umístit nesoběstačného seniora brzy do pobytového zařízení, dlouhé čekací doby, problém rodiny zajistit seniorovi potřebnou péči atd.)
- nedostatek sponzorů v oblasti sociálních služeb
- vliv ageismu (převažuje názor, že staří lidé nic nepotřebují atd.)

Za osoby nejvíce ohrožené týráním jsou považováni senioři, většinou nad 80 let, žijící osaměle, častěji ženy, nebo senioři v pobytových zařízeních.

Rozlišujeme čtyři skupiny zneužívání:

- fyzické týrání a zneužívání
- psychické (emocionální) zneužívání

43 ČÍŽIŇSKÝ Pavel.a kol.,ref.28,s.29-30
44 MALÍKOVÁ,Eva,ref.17,s.277

- finanční využívání
- zanedbávání

3.2.1 Fyzické týrání, zneužívání a zanedbávání druhou osobou

Označuje izolovaný případ jednání, které se může opakovat, nebo dlouhodobé jednání, jako například nepřiměřené omezování svobody a pohybu, které způsobuje bolest nebo poškození zdraví.

Občanské sdružení ŽIVOT 90 ve své brožuře STOP násilí na seniorech definuje násilí na seniorech jako: „donucovací chování užívané jednou osobou k ovládání jiných osob. Může mít různé podoby. Charakteristickým rysem je opakování, dlouhodobost a téměř každodenní přítomnost. Odehrává se v domácím prostředí i v ústavech.“[45]

Při tělesném týrání je týrané osobě způsobeno tělesné utrpení, bolest a omezení. Konkrétně to znamená způsobování bolesti, ubližování, zraňování, odmítání uspokojení základních biologických potřeb – neposkytnutí tepla, potravy, nápojů, odmítnutí provedení osobní hygieny, nevytvoření podmínek a odpírání základních pomůcek k vyprazdňování, omezování spánku a odpočinku, neposkytnutí potřebných rehabilitačních, kompenzačních, protetických a jiných pomůcek, nepodávání léků, neprovádění ošetřovatelských činností (např. převazů rány, bandáží, neřešení bolesti aj.) .

Následky tělesného (fyzického) týrání jsou většinou patrné jako zhmožděniny, otoky, zlomeniny, škrábance, stopy po bodnutí, řezání, pálení, kousnutí či šťípání. Nemusí být viditelné vždy a to je třeba mít na paměti-např. v případě vnitřního krvácení po pádu/nárazu bez zevních stop nebo sexuálního zneužívání.

Starší lidé, kteří jsou vystaveni nebezpečí zneužívání, jsou obvykle závislí na svém okolí a ztratili často samostatnost v jednání. Často jde o lidi, kteří mají snížené duševní nebo tělesné schopnosti v důsledku stavů jako např. Alzheimerova choroba nebo jiná zdravotní postižení, ale také v institucích sociální a zdravotní péče.[46] Je obecně známo, že zdravotnické i sociální služby pro seniory se intenzivně rozvíjejí a že nemalou část péče o seniory zajišťuje systém tzv. home care a pečovatelská služba. Je žádoucí, aby též středně zdravotnický popř. jiný personál těchto služeb byl vybaven dostatečnými znalostmi a dovednostmi. Významně stoupá i úloha občanských sdružení, církevních iniciativ

45 OBČANSKÉ sdružení ŽIVOT 90,*Stop násilí na seniorech*.s.22.Praha.2006.ISBN 978-80-254-6876-0
46 MPSV.*Postavení a diskriminace seniorů v České republice*.s.46.Praha.2006.ISBN 80-86878-52-X

a dobrovolnictví. Profesionálové, kteří pečují o seniory, se nezřídka setkávají s rodinami, které jsou dysfunkční a nemohou se starat nebo výslovně odmítají převzít starého člověka do své péče. Překážky jsou četné: nevyhovující bydlení (malé byty a z toho plynoucí ztráta soukromí nukleární rodiny nebo seniora, nedostatek či nemožnost opatřit si více generační byt), vysoká zaměstnanost žen střední generace (které nemohou opustit zaměstnanecký poměr, neboť živí sebe a zpravidla též nezaopatřené i když dospělé děti), další ekonomické důvody atd. Z těchto důvodů je tedy nutné rodině pomoci a to dostupností běžných i specializovaných služeb pečujících o seniory. [47]

Bohužel i v této oblasti jsou senioři vystaveni zneužívání a týrání ze strany profesionálních pečujících. Jedná se např. o nenápadné psychické násilí, které ale „bolí" stejně nebo dokonce více než násilí fyzické. Nezájem profesionálních pečovatelů, projevující se formálním a neúčastným ošetřováním, bývá doplněn úšklebky, posměšky nebo zraňujícími komentáři.

Za pozornost jistě stojí i ty formy násilí, kterého se dopouštějí někteří zdravotníci nebo jiní reprezentanti pomáhajících profesí. Nedostatek trpělivosti, vstřícnosti, ochoty a taktu, může být ze strany seniorů také vnímáno jako násilí. Neverbální projevy nelibosti až odporu jsou však už projevem klasického ageismu.

Samotní senioři považují za nejvíce nepříjemné a ponižující mimo jiné i:

- urážky a vyhrožování ze strany personálu
- nerespektování soukromí - velmi často se vyskytuje v institucionálních zařízeních, kde si senioři stěžují zejména na vstupování bez zaklepání, nedostatek soukromí, bezdůvodné a seniorem nedovolené prohlížení osobních věcí, podávání osobních informací o seniorovi třetím osobám.

V naší společnosti existují varovná svědectví o výskytu zneužívání seniorů v rodinách i v ústavech. Níže zveřejněné tabulky vypovídají o četnosti výskytů jevů souvisejících se špatným zacházením, týráním či zneužíváním seniorů. Jedná se o informaci poskytovatelů pečovatelské služby.[48]

47 ČIŽINSKÝ,Pavel a kol.ref.28.s.43
48 MARTÍNKOVÁ,M.a kol.

Tab. č. 2: Četnost jednotlivých druhů špatného zacházení s 83 seniory v rodině - údaje pečovatelek, které se s případy ubližování setkaly v období 2000-2005

Typy ubližování seniorovi	**absolutně**	**% z 83 seniorů**
psychické	58	69,90%
Zneužívání finančních prostředků a majetku seniora (odnímání důchodu, utracení jeho peněz bez jeho svolení, rozprodej jeho věcí apod.)	41	49,40%
zanedbávání	32	38,60%
fyzické	16	19,30%
sexuální	1	1,20%

Tab. č. 3: Některé znaky špatného zacházení s 83 seniory v rodině, se kterými se pečovatelky setkaly v období roku 2000-2005

Znaky špatného zacházení	**Absolutně**	**% z 83 seniorů**
Podezřelé podlitiny	12	14,50%
Škrábance	8	9,60%
Držení seniora v izolaci psychické týrání (omezování návštěv, zákaz styku s ostatními lidmi)	24	28,90%
Popáleninami neobvyklých tvarů	1	1,20%
Zlomeniny	2	2,40%
Držení seniora ve fyzické izolaci (uzavírání do místnosti)	19	22,90%
Neposkytnutí různých nejnutnějších pomůcek (brýle, zubní protézy..)	1	1,20%

Otoky	2	2,40%
Podvýživa	9	10,80%
Záměrné nesprávné dávkování léků	1	1,20%
Dehydratace	8	9,60%
Proleženiny způsobené špatným zacházením	2	2,40%
Nadměrná zanedbanost seniora (zápach, neprováděná hygiena, nedostatečné oblékání..)	21	25,30%
Žádná či minimální komunikace se seniorem v rodině/domácnosti	33	39,80%
jiné	3	3,60%

Zneužívání ze strany profesionálních pečujících se jedná spíše o selhání jednotlivců, kteří na základě svých předsudků či z jiných pohnutek znevýhodňují příslušníky menšin, které nejsou pracovníkům ve zdravotnictví sympatické, patřící sem i diskriminace seniorů. Mimo jiné se objevuje v souvislosti s diskriminací seniorů posuzování tzv. „perspektivnosti" pacienta dle jeho věku, tedy upřednostňování mladých pacientů při rozhodování o termínech lékařských zákroků, o předepisování drahých léků a o aplikování jiných léčebných prostředků, které jsou finančně nákladné nebo náročné na odbornou práci. [49]

Ve zdravotnictví se setkáváme se znevýhodňováním seniorů při přidělování péče, které se projevuje:

- rozhodnutím pojišťoven či jiných úřadů o tom, že určité zákroky a určité léky se budou proplácet jen pacientům do určitého věku.
- znevýhodňujícími rozhodnutími lékařů ohledně operací a jiných léčebných metod („na tuto operaci je už pacient moc starý"), čekání na poskytnutí zdravotní péče (senioři musí někdy déle čekat před ordinacemi), horšími vyšetřeními (diagnostika)

49 ČIŽINSKÝ,Pavel a kol.ref.28.s.24

a ohledně pojetí, podle kterého určité nemoci jsou pokládány za syndrom stárnutí a nepovažují se tedy za předmět léčby, léčba je často nahrazována farmakoterapií.

V souvislosti s týráním seniorů ve zdravotnictví bych se ráda zmínila i o neodůvodněném použití restriktivních opatření u klientů v pobytových zařízeních. Restrikci neboli restriktivní opatření zahrnují soubor postupů a prostředků, které vedou k omezení jedince v pohybu a k nemožnosti vykonávat většinu činností. Provedením těchto opatření dochází:

- k porušení základních lidských práv jedince
- k omezení osobní svobody a volného pohybu jedince
- k omezení možnosti soběstačnosti a sebepéče při provádění základních všedních činností
- k ponížení lidské důstojnosti
- k týrání jedince

Marková a kol.[50] uvádí tyto druhy omezujících prostředků:

- omezení na lůžku
- terapeutická izolace
- manuální fixace
- podání sedativní medikace bez souhlasu klienta

Současné formy péče o staré lidi se realizují kromě zdravotnictví a sociálních služeb také v rodinách. Říká se „rodina“ v jednotném čísle. Za tímto slovem se však skrývají všichni členové rodiny. Všichni tito lidé ale nezaujímají vzhledem ke starému člověku stejnou pozici. Z hlediska vztahového může být poměr každého člena rodiny ke starému rodiči naprosto odlišný podle věku, podle toho, co společně prožili atd. Navíc mohou být vztahy mezi jednotlivými členy rodiny velmi různé – jsou příbuzní, kteří se mohou vidět velmi často a snášejí se dobře, a naproti tomu ti, kteří se nesnášejí. Mezi tím existuje celá škála vztahů. Kvalita společného života se starým rodičem a jeho spokojenost závisí na rovnováze těchto vztahů.[51]

50 MALÍKOVÁ,Eva.a kol.*Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*.s.115-119.Praha:Grada Publishing.ISBN 978-80-247-3148-3

51 PICHAUT,C,THAREAUOVÁ,I. Ref.3.s.26

Bohužel někteří staří lidé jsou vystaveni násilnému chování ze strany členů vlastní rodiny. Takové jednání začíná většinou mírnějšími projevy, jako je okřikování, omezování, ponižování a přikazování. Toto chování se pomalu, ale jistě může proměnit ve větší násilí. Docela často dochází k zanedbávání druhou osobou. Zanedbávání seniora může mít řadu podob a projevů – např. není zajištěna potřebná lékařská nebo ošetřovatelská péče, není mu poskytnut dostatek potravy a nápojů v potřebné úpravě a skladbě, nejsou mu poskytnuty podmínky v osobní hygieně, odpovídající prostředí atd.

Zanedbávání druhou osobou se rozlišuje ve dvou formách: buď jde o formu aktivní nebo pasivní. Aktivní zanedbávání znamená odepření jednotlivých pečovatelských činností, forem péče nebo např. stravy, možnosti vyprázdnit se aj. Pasivní zanedbávání znamená, že pečující osoba porušuje své pečovatelské povinnosti bez vědomého záměru (nevědoměle) a neposkytuje seniorovi to, co on potřebuje, aniž by si toho byla vědoma.

Příčiny týrání ze strany druhého člověka mohou být různé. Pachatel např. omezeně chápe, že jeho chování je násilné. Může situaci vnímat pouze ze své strany pohledu. Domnívá se, že za péči si zaslouží finanční prostředky svého rodiče, že osobě trpící demencí stačí bamální péče a nepotřebuje společnost, že takto postižený člověk nevnímá, jak se s ním zachází. Zde je potřeba uvažovat o zátěži pečujících, která se může stát neúnosnou. To nelze ale brát jako ospravedlnění násilí. Neúměrná zátěž, zhoršení zdravotního a psychického stavu může spustit stresovou reakci, která končí násilím.[52]

Na násilí či týrání seniorů v rodinách nejčastěji upozorňují praktičtí lékaři, lékaři na pohotovostní službě a na lůžkovém oddělení nemocnic. Dále se jedná o pečovatelky, které navštěvují seniory v domácnostech. Rovněž dochází k případům, kdy je týrání seniorů ohlášeno členem rodiny, který se týrání nedopouští.

Pachatel násilí svého seniora dobře zná a ví, co ho nejvíce bude bolet.

Jako faktory, které zvyšují pravděpodobnost, že se někdo dopustí násilí na závislé osobě v rodině, jsou:

- alkoholová nebo drogová závislost
- psychické problémy
- nízký intelekt

52 MÜHLPACHR,Pavel.a kol.*Senioři z pohledu sociální pedagogiky.*s.109.Brno:IMS.2011.ISBN 978-80-87182-21-5

- agresivní nebo násilné chování v minulosti
- přetížení a existenční problémy rodiny
- pokles ochoty nebo možností členů poskytovat kvalitní péči
- bytovou a materiální závislost oběti na agresorovi

3.2.2 Psychické a emocionální týrání

Psychické týrání považuje řada týraných osob za mnohem horší než týrání fyzické. Tento druh týrání patří mezi nejčastější, ale zároveň i nejhůře rozpoznatelné. Příznaky již nejsou tak zřejmé jako např. u fyzického týrání a jejich odhalení bývá často poměrně komplikované. Týrající jedinci při něm volí záměrně necitlivý přístup k týrané osobě, bezcitné projevy a formy komunikace. Rozsah, míra a intenzita psychického týrání mohou být velmi pestré - od lehčích forem, projevujících se např. devalvací a degradací postižené osoby, až po systematické chladnokrevné záměrné týrání, které může být bezdůvodné nebo účelné.

Do skupiny psychického týrání zahrnujeme agresi verbální – zastrašování, vyhrožování, snižování sebeúcty a sebevědomí, manipulování se seniorem, lhaní, hrozby, poukazování nebo ponižování. Psychickým týráním dále rozumíme zdůrazňování změn stáří (především nepotřebnosti a obtížnosti seniorů).

K citovému týrání patří i likvidování a poškozování předmětů, ke kterým má senior určitý citový vztah, dále pak agrese vůči domácím zvířatům, která jsou často seniorovým nejbližším přítelem a jejich poranění nebo dokonce zabití může pro starého člověka být velkým otřesem. Velmi často dochází také k omezování sociálních kontaktů, odloučení od rodiny, přátel, vydírání, omezování prováděných činností nebo naopak nucení k vykonávání nepříjemné činnosti aj.

Velmi závažnou formou psychického týrání je omezování komunikace, ignorování a přehlížení seniora. Agresor neposkytuje seniorovi dostatek podnětů, komunikace a nejeví o něj zájem. Pečující uspokojují pouze seniorovy základní biologické potřeby (jídlo, pití, hygiena), ale věnují malou nebo téměř žádnou pozornost kontaktu s ním. Klient je tak udržován v naprosté sociální izolaci, nikdo s ním nerozmlouvá, nezabývá se jeho pocity, starostmi a obavami. Tímto nezájmem je v seniorovi jen prohlubován pocit jeho zbytečnosti a obtížnosti.

Následky psychického a emocionálního týrání jsou silné negativní pocity týrané osoby (strach, obavy, úzkost, beznaděj, apatie, rezignace, touha zemřít, nepochopení důvodu ubližování atd.), změna chuti k jídlu, změna tělesné hmotnosti, ztráta zájmu o sebe a potřeby pečovat o sebe, dezorientace v místě, čase a prostoru, potřeba nádměrného spánku, myšlenky na spáchání sebevraždy, pocit osamění vedoucí až k úplné sociální izolaci jedince. Týraná osoba někdy paradoxně předstírá spokojenost a ochotu ke spolupráci.[53]

3.2.3 Ekonomické zneužívání

Jako finanční (nebo také hmotné či ekonomické) zneužívání chápeme užívání majetku nebo peněz seniora bez jeho souhlasu, nezákonné nebo nečestné zneužívání nebo používání prostředků a zdrojů starého člověka, přivlastňování si penze nebo její části, vyžadování darů, vynucování změn v poslední vůli nebo zastrašování a nátlak ohledně přenechání majetku.

Odborníci a pracovníci, kteří přicházejí se seniory často do kontaktu, upozorňují, že jde vedle psychického násilí o druhou nejčastěji užívanou formu zneužívání seniorů.[54] Senior je ve většině případů vyřazen z rozhodování a manipulaci se svým majetkem a finančními zdroji, které jsou využívány ve prospěch osoby, která seniora takto zneužívá.

K nejvíce závažným problémům se řadí především „obchodování" s byty seniorů. Ve většině případů má rodina o byt seniora velký zájem - hlavním úmyslem je byt nebo domek výhodně prodat nebo naopak do bytu nastěhovat děti nebo vnoučata seniora (často pod zástěrkou péče o seniora).[55] Citovým vydíráním a různými formami nátlaku je senior manipulován k právnímu převodu svého majetku, nemovitostí, pozemků a jiných cenností na své děti, vnuky či jiné osoby.

K ekonomické formě zneužívání dochází jak v kruhu rodinném (zde se jedná především o vynucování přepsání majetku či vydání důchodu), tak i v institucionálních zařízeních. Velmi častým obrázkem jsou například návštěvy příbuzných v Domovech pro seniory v době výplat důchodových dávek. Poskytnuté příspěvky na péči nejsou využity k zajištění a úhradě nákladů na potřebné pomůcky či vybavení ke kvalitní péči, ale přivlastňuje si je rodina nebo jiná osoba a senior nemá možnost s nimi nakládat dle svého uvážení.

53 MALÍKOVÁ,Eva.ref.17.s.278
54 KALVACH,Zdeněk.ref.35.s.354
55 KALVACH,Zdeněk.ref.35.s.355

V naší společnosti byl, a do jisté míry stále je, vžitý model, že rodiče jsou zodpovědní za finanční situaci svých dětí, a to i v jejich dospělosti. Díky tomuto modelu je v mnoha rodinách považována finanční výpomoc ze strany rodičů za zcela běžnou věc a nikdo se nad jejím poskytováním příliš nepozastavuje. Výjimečné nejsou ani případy, kdy si dospělé děti berou od svých rodičů - seniorů peníze bez ohledu na další finanční zajištění rodičů.

Finanční zneužívání bývá do velké míry dobrovolné – tzn. že senior poskytuje finanční příspěvky své rodině dobrovolně a rád. Senior má často pocit, že musí svým dětem či vnukům vypomáhat. Ve většině případů jde o pravidelné měsíční „příspěvky", nikoli o nárazovou „výpůjčku".

3.2.4 Sebezanedbávání

Někdy dochází také k situacím, kdy se senior z jakéhokoliv důvodu nepostará řádně sám o sebe. Důvodem může být například náhle vniklá nesoběstačnost seniora, pokročilé stádium demence, úplná ztráta zájmu o vlastní osobu v důsledku nějaké stresové situace.[56]

Sebezanedbáváním senior tak ohrožuje své vlastní zdraví nebo bezpečí. Zanedbávání sebe sama se může projevit stejně jako zanedbávání druhou osobou a to podvýživou, dehydratací, neupraveným zevnějškem, nadměrnou zanedbaností, zápachem, nedostatečným a nevhodným oblečením, ztrátou kompenzačních pomůcek (brýlí, naslouchátek, hole atd.), náhlým nevysvětlitelným zhoršením zdravotního stavu, vznikem proleženin, špatným užíváním léků (úplné vysazení užívání léků, jejich nadměrný nebo nepravidelný příjem).

3.2.5 Sexuální obtěžování a zneužívání

Většina z nás se domnívá, že oběťmi sexuálního zneužívání se stávají především dospělé ženy, případně dětí. Pravdou je, že sexuální zneužívání seniorů je menší a méně často se vyskytujícím problémem než zneužívání dětí a žen, nicméně existuje.

WHO[57] definuje sexuální zneužívání jako „nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoliv druhu, kterému je vystaven starý člověk".[58]

56 MALÍKOVÁ,Eva.ref.17.s.279
57 KALVACH,Zdeněk.ref.35.s.354

Za sexuální zneužívání můžeme také považovat „jakýkoli sexuální kontakt se seniorem, k němuž nedošlo po vzájemné shodě, či se seniorem, který není takového souhlasu schopen.“[59]

K sexuálnímu zneužívání dochází ze strany:

- partnera i jiných členů rodiny
- navzájem mezi klienty v ústavní péči, především pokud jsou muži i ženy umísťovány dohromady
- ošetřovatelů

Za sexuální násilí považujeme:

- nekontaktní zneužívání (voyerismus, obtěžování pornografií, neslušné vystavování, slovní obtěžování nebo obnažování se)
- kontaktní zneužívání (doteky na intimních místech seniora, samotné znásilnění seniora)

Sexuální zneužívání starých lidí (gerontofilie) má většinou povahu jednorázové agrese a nejedná se tedy o dlouhé a systematické zneužívání.

Sexuální zneužívání se projevuje roztrhaným, potřísněným nebo zakrváceným spodním prádlem. U takto postiženého seniora můžeme pozorovat obtíže při chůzi nebo usednutí. Bolest a svědění v oblasti genitálií jsou častým, ale málo viditelným a prokazatelným příznakem sexuálního týrání. Dalším, již průkazný symptomem jsou podlitiny nebo krvácení v oblasti genitálu.[60]

Tento druh násilí patří mezi hůře rozpoznatelné, neboť zpravidla nezanechává stopy a odehrává se v intimním prostředí beze svědků, takže v případě dokazování, stojí proti sobě tvrzení oběti proti tvrzení agresora.

58 KALVACH,Zdeněk.ref.35.s.354
59 KALVACH,Zdeněk.ref.35.s.354
60 KALVACH,Zdeněk.ref.35.s.354

3.3 Proč senioři mlčí

Nejčastějším důvodem, proč staří lidé mlčí, je skutečnost, že se stydí - jednak za chování svých příbuzných, ale i za své vlastní selhání v oblasti rodičovské výchovy. Pro starého člověka je velmi často těžké přiznat si, co se děje, a to především, pokud se jedná o blízkého člena rodiny. Seniorovi je v tomto případě ubližováno osobou, která je mu blízká a které důvěřuje, jeho pocit jistoty a bezpečí je ohrožen. Rozhodnutí mlčet a nevhodná chování i nadále trpět tak přispívá jednak k dojmu, že násilí na seniorech není tak vážné a nevyžaduje okamžitá opatření, tak i ke ztrátě naděje, že seniorovi bude poskytnutá odborná pomoc. Ve většině případů si senior sám nedokáže pomoci, protože je na týrající osobě závislý.[61]

V případě domácího násilí je jedním z nejčastějších důvodů, proč se lidé o špatném zacházení zdráhají hovořit, skutečnost, že se odehrává v soukromí rodiny, tzv. za zavřenými dveřmi. Nepříznivý je i fakt, že mnoho seniorů, kteří jsou oběťmi špatného zacházení, nemá ponětí, že se jedná o chování nevhodné, proti kterému se mohou bránit. Velmi častým důvodem, proč se senioři v případě násilí na své osobě zdráhají nebo odmítají obrátit o pomoc, jsou obavy a strach, že se míra agresivity ze strany násilníka poté začne stupňovat.

61 ŠIMKOVÁ,M.a kol.*Týrání,zneužívání,zanedbávání seniorů*.s.39.

4 TRESTNÁ ČINNOST PÁCHANÁ NA SENIORECH

Jednou z kriminalitou poškozovaných skupin obyvatel jsou osoby vyššího a nejvyššího věku. Jedná se o oběti ve věku 60 a více let. Tito lidé žijí většinou sami, jsou nemocní nebo mají sníženou schopnost pohybu. Navíc bývají důvěřiví a často žijí s pocitem, že se o ně zloději nemohou zajímat. Za zvláště ohroženou skupinu považujeme seniory trpícím tělesným onemocněním či duševní poruchou. Změny psychického stavu u seniorů neumožňují dobrou orientaci v situaci, a snižují možnost předvídat nebezpečí.[62]

Seniorům také bývají často přisuzovány statusy méněcenných, neschopných, nemocných a pro společnost nezajímavých objektů. I to je důvod, proč jsou senioři častým terčem nejrůznějších kriminálních aktivit.

Každoročně se v České republice stávají stovky seniorů oběťmi pachatelů trestných činů. Další stovky, možná tisíce kriminálních případů, zůstávají policii utajeny, protože nejsou oznamovány.

Mezi nejčastější trestné činy páchané na seniorech řadíme:

- kapesní krádeže
- krádeže vloupáním do bytů, rodinných domků, sklepů. rekreačních objektů
- krádeže vloupáním do zaparkovaných vozidel
- krádeže motorového vozidla
- loupeže
- podvody
- vydírání
- úmyslné ublížení na zdraví

Viktimnost - výraz viktimizace označuje proces zraňování a poškozování jedince. Viktimizace je proces, jimž se z potencionálních obětí stává skutečná oběť a také mechanismus, jimž vzniká oběti újma.

62 MÜHLPACHR,Pavel.ref.49.s.98

Problematice viktimnosti se věnuje viktimologie, což je vědní obor zabývající se obětí a jejími biosociálními a psychologickými charakteristikami, proces viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem a v neposlední řadě i prevencí viktimizace.

Viktimnost seniorů je dána především jejich menší schopností úniku a obrany, osamělostí, někdy odchylným způsobem chování, ale i poměrně stereotypním způsobem chování. Zpravidla musí použít veřejné dopravní prostředky, nosí v určité době svoje peníze do banky nebo na poštu a v určitou dobu chodí nakupovat. To je ve zvýšené míře vystavuje riziku krádeže, vloupání a loupeží. Zvláště se rozmohly krádeže za použití triků nejrůznějšího druhu (vydávání se za řemeslníka apod.) a rozmanité formy podvodných jednání.

Viktimizaci rozdělujeme do tří fází:

- Primární viktimizace – jedná se o újmu způsobenou pachatelem jako přímý důsledek trestného činu
- Sekundární viktimizace – újma vznikající následně, druhotně v návaznosti na trestný čin, vlivem průběhu trestního řízení a projednávání spáchání trestného činu
- Terciární viktimizace – spíše nežli o újmu se jedná o špatný psychický stav oběti, která není schopna vyrovnat se s traumatickou zkušeností.[63]

4.1 Média a trestná činnost páchaná na seniorech

Média jsou součástí našeho každodenního života. Brutální a bezohledné chování vůči seniorům představují pro média zajímavý materiál. Média a mediální zpravodajství se rozhodující měrou podílejí na tom, jak se ve společnosti o zločinu diskutuje. Média do svých obsahů vybírají určitá témata, kterým věnují různě velký prostor v různých časových bodech, a míra, do jaké se tématům věnují, následně ovlivňuje vnímání důležitosti těchto témat konečnými příjemci. Média prakticky denně informují o tom, kdy a kde zase někdo okradl, podvedl, napadl, zranil nebo dokonce zabil seniora.[64]

63 MÜHLAPACHR,Pavel.ref.49.s.99
64 HAŠKOVCOVÁ,Helena.*Fenomén stáří.*s.308.Praha:Panorama.1990.ISBN 978-80-87109-19-9

Podobné jsou i televizní reportáže, které se v mnoha případech zaměřují na emocionální prožitky seniorů, resp.zdůrazňují jejich nepoučitelnost a naivitu, aniž by byl zdůrazněn kontext a složitost situace. Senioři jednoznačně podle mediálních zpráv spadají do kategorie skupin, které jsou kriminalitou ohrožovány stabilně, opakovaně a brutálně. Média si často programově vybírají do zpravodajství tzv. silné příběhy, které mají televizního diváka zaujmout a přitáhnout k televizní obrazovce. Média tak na jedné straně mohou seniora varovat (ukázat chyby seniorů), na druhé straně mohou potencionálním pachatelům poskytovat „návody" a (prezentovat seniory jako snadné cíle kriminálního chování).[65]

4.2 Preventivní aktivity

Prevence této oblasti je složitá, protože senioři jsou důvěřiví a snadno ovlivnitelní. Někdy se tak strašně stydí za to, že se nechali „hloupě" oklamat, že o násilném skutku raději mlčí. Důležitým preventivním opatřením je systematická příprava na stáří a udržování aktivního stáří. To je něco, co může ovlivnit každý sám za sebe. Žádoucí je nepoddávat se stáří a přibývajícím létům, pečovat o udržování a zachování schopnosti pohybu i mentálních funkcí. Senior v kondici nepůsobí tak křehce a zranitelně, nevyvolává u jiných osob pocit moci a vzbuzuje spíše přirozený respekt.[66]

Prevence kriminality zahrnuje všechny společenské instituce, strategie a sankce, jejichž cílem je dosažení konformity chování v oblasti regulované normami trestního práva. Prevence kriminality zahrnuje soubor opatření, tedy veškeré úsilí vyvíjené státními veřejnoprávními a soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páchání kriminality a snižování obav z ní. Hlavním kritériem úspěšnosti preventivních programů by měl být obecně se zvyšující pocit bezpečí občanů.

V rámci prevence zaujímá zcela specifické místo Policie ČR, která stojí při ochraně před kriminalitou. S tímto druhem kriminality se setkávají i strážníci městských a obecních policií, kteří nejčastěji řeší drobnou kriminalitu, resp.špatné sousedské vztahy, či se zaměřují na preventivní aktivity. Jednotlivá policejní pracoviště také dávají doporučení seniorům ke snížení bezpečnostních rizik. Mezi stěžejní tématiku neustále se rozvíjejícího

65 MÜHLPACHR,Pavel.ref.49.s.102
66 MALÍKOVÁ,Eva.ref.17.s.282

policejního poradenství jsou vydávané propagační materiály a brožury kvalifikovaně radící občanům, jak zvýšit svoje bezpečí na ulici, doma, ve veřejných dopravních prostředcích a jak zvýšit ochranu věcí a majetku

V řadě měst v ČR existují poradenské organizace pro seniory či alespoň organizace typu občanských poraden.[67]

Seniorská problematika by měla být rovněž rozvíjena v rámci úsilí o pomoc obětem trestné činnosti (poradenství, překonání psychických následků). Těmito aktivitami se zabývá v ČR např. Bílý kruh bezpečí či organizace Život 90.

67 DP.ČEPLOVÁ,Eva.*Prevence kriminality páchané na seniorech.*Brno:IMS.2012

5 INSTITUCE POMÁHAJÍCÍ SENIORŮM

Samostatné pracoviště specializované na špatné zacházení se stářím v ČR není. Stejně tak neexistují v ČR specializované azylové domy pro týrané seniory v tísni. Při fyzické újmě je nutné obrátit se na lékaře a zdravotnické zařízení, útok či týrání je vhodné oznámit policii. V ostatních situacích špatného zacházení je vhodné kontaktovat sociální odbor (odbor sociálních věcí, odbor humanitní, tento název se může lišit) obecního, městského či obvodního úřadu.[68]

5.1 **Bílý kruh bezpečí** (dále jen BKB)

Je občanské sdružení působící v ČR založené v roce 1991. Toto občanské sdružení poskytuje odbornou, bezplatnou a diskrétní pomoc obětem a svědkům trestných činů, včetně morální a emocionální podpory. Podílí se také na prevenci kriminality a usiluje o zlepšení práv a postavení poškozených v trestním řízení. Pomoc v BKB poskytují kvalifikovaní odborníci, např. právníci, psychologové, sociální pracovníci, lékaři.

Toto sdružení má celkem 9 pracovišť po celé ČR a nonstop telefonickou linku DONA pro pomoc lidem ohrožených domácím násilím. BKB pomáhá například:

- poskytnout bezpečný prostor a podporu při ventilaci emocí (stud, lítost, hněv, zármutek, pocit viny aj.)
- zmapovat individuální situaci, utřídění cílů, problémů
- pomoci při hledání strategií (krátkodobých i dlouhodobých)
- ke znovuobnovení pocitu bezpečí
- prověřit základní potřeby (zdraví, hygiena, finance, zaměstnání, vztahy aj.)
- stanovit priority, první nezbytné kroky k nápravě škod

Poskytovaná pomoc vždy respektuje individuální potřeby oběti a její osobnosti a přihlíží také k okolnostem trestného činu.

68 TOŠNEROVÁ,Tamara.*Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině*.s.53.Praha.2002.ISBN 802-38-9505-2

Mezi další činnosti BKB nesporně patří:

- předkládání podnětů k zákonodárným iniciativám, spolupráce při tvorbě zákonů
- osvěta, přednášky, semináře, konference, publikační aktivity
- spolupráce s nestátními organizacemi, státní správou i místní správou ČR [69]

5.2 Občanské sdružení ŽIVOT 90

Občanské sdružení Život 90 vzniklo v roce 1990. Svoji činnost zaměřuje na seniory. Provozuje tísňovou péči, nonstop telefonickou linku důvěry Senior telefon, volnočasové aktivity, pečovatelskou službu a pobytové centrum. Sleduje problematiku násilí na seniorech.

Občanské sdružení se snaží prohlubovat kvalitu života celé společnosti tím, že přispívají svou humanitární činností k řešení specifických problémů seniorů, umožňují jim aktivně a smysluplně žít v jejich vlastním domově tak dlouho, jak je to jen možné a aby jejich stáří plynulo důstojně.

Mezi činnost občanského sdružení Život 90 patří:

- sociální a zdravotně - sociální služby a programy
- charita
- zdravotní péče
- společenská a klubová činnost, kulturní programy
- konzultační a poradenská činnost
- rekreační, rehabilitační a terapeutické projekty
- sociální integrace
- publikační a propagační činnost, služby materiální povahy
- kampaně, semináře, kurzy apod.
- poskytování podnětů pro činnost sdělovacích prostředků[70]

69 Www.bkb.cz

5.3 Občanské poradny (dále jen OP)

Jsou občanská sdružení, která nabízí bezplatnou sociální službu odborného sociálního poradenství. Poskytují informace, rady a pomoc všem, kteří se na ni obrátí. Jsou průvodcem občanů v jejich obtížích. Zajišťují, aby občané netrpěli neznalostí svých práv a povinností, neznalostí dostupných služeb nebo neschopností vyjádřit své potřeby či hájit své oprávněné zájmy.

Role občanských poraden je významná zejména ve vztahu ke zranitelnějším skupinám populace, jako jsou i staří lidé. [71]

Více informací týkající se Občanských poraden uvádím v praktické části -bod 8.

70 Www.zivot90.cz
71 TOŠNEROVÁ,Tamara.ref.65.s.12

6 PRÁVNÍ OCHRANA SENIORŮ

6.1 Právní postavení seniorů v ČR

Žádný právní řád není s konečnou platností schopen a mocen toho, aby přiměl lidské bytosti k tomu, co je v plnohodnotném v pravdě lidském životě nejpotřebnější, tedy k účasti na životě slabých, nemohoucích, starých, k empatii, laskavosti a lásce jako hodnotám nejvyšším. Jedině v jejich rámci lze plně lidská práva uskutečnit a naplnit.

Jak jsou tedy práva seniorů v naší zemi konkrétně upravena a chráněna? Je zřejmé, že téma senior se nějak dotýká všech odvětví práva.

V každé životní etapě slyší člověk pro svůj život jinou výzvu a stáří je tou etapou, která není sice příliš obdivována, avšak na druhé straně se na ni může každý člověk poněkud připravit, ale také mu může k oné přípravě pomoci stát prostřednictvím zákonného rámce, kterým vytvoří dobré podmínky pro neziskový sektor, a dále prostřednictvím svých orgánů, organizací a v neposlední řadě právních předpisů.[72]

Mezi mezinárodní dokumenty týkající se řešení problematiky stárnutí populace a lidských práv seniorů, bych ráda na prvním místě uvedla Vídeňský mezinárodní akční plán stárnutí, který byl schválen Valným shromážděním OSN roku 1982. Tento mezinárodní dokument se stal prvním mezinárodním aktem zabývajícím se problematikou stárnutí populace. Zásady OSN pro seniory byly přijaty Valným shromážděním OSN v roce 1991. Prostřednictvím těchto zásad jsou jednotlivé vlády vyzývány k tomu, aby tyto zásady včlenily do svých národních programů. Zásady vyjmenovávají pět základních oblastí vztahujících se k postavení seniorů, kterými jsou:

- nezávislost
- zapojení do společnosti
- péče o seniory
- seberealizace
- lidská důstojnost seniorů

72 MPSV.ref.43.s.128

Rok 1999 byl Valným shromážděním OSN vyhlášen rokem seniorů. V roce 1999 byla na světové konferenci o stárnutí přijata Montrealská deklarace. Obsahem uvedené deklarace je konstatování, že staří lidé mají právo na důstojnost a respekt, mají právo účastnit se plně politického procesu ve svých zemích jako právoplatní občané.

V roce 2001 byla v Bruselu přijata Rezoluce o zajištění udržitelnosti a kvality důchodů v Evropě. S odvoláním a na spravedlnost a solidaritu je v rezoluci výzva k nutnosti všemožně usilovat o to, aby důchody byly svázány s vývojem cen a mezd a aby důchodcům byl poskytován zaručený příjem s přihlédnutím k jejich životní úrovni a životní úrovni daného státu.

V roce 2002 byl v Madridu přijat Mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí. Byla zformulována strategie, která si kladla za cíl stimulovat jednotlivé státy k přijetí národního programu stárnutí, tedy uvést ekonomiky zemí do souladu s demografickými změnami, zajistit integraci seniorů ve společnosti, podporovat celoživotní vzdělávání a uzpůsobit vzdělávací systém tak, aby odpovídal demografickým změnám ve společnosti, a zajistit kvalitu lidského života ve všech jeho etapách, podporovat rodiny, které pečují o seniory.

Vycházející z uvedených mezinárodních dokumentů přijala česká vláda v roce 2002 Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 a usnesení vlády ČR č. 8 /2008 ze dne 9.1.2008 o Národním programu přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012. Na základě národního programu přípravy na stárnutí bylo vytyčeno deset základních principů a s nimi souvisejících práv, zaměřených na etický přístup ke stáří. Tyto základní principy se snaží postihnout potřeby českých seniorů, jejich důstojnost lidskou i ekonomickou, jejich nezávislost, účast seniorů na kulturním a politickém životě, kvalitu péče o seniory. [73]

6.2 Práva seniorů

Práva seniorů jakožto plnoprávných občanů tohoto státu jsou chráněna stejnou měrou jako práva všech obyvatel. Je nutné začít zákonem základním, a to Listinou základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky, a tedy normou nejvyšší. Listinou lidských práv a svobod je zaručena svoboda a rovnost všech lidí, nedotknutelnost

73 MPSV.ref.43.s.128

osoby seniora a jejího soukromí, osobní svoboda, právo na zachování osobní cti, dobré pověsti a jména osoby, stát je povinen chránit osobu seniora. Omezení osobní svobody je nepřípustné. Senior má právo na ochranu svého soukromého a rodinného života, do kterého nesmí být neoprávněně zasahováno. V této souvislosti lze konstatovat, že ne vždy se dařilo v domovech důchodců toto právo seniorů zcela bezvýhradně naplňovat, stejně tak jako právo na svobodu projevu a listovní tajemství. Stejně tak je senior podle základního zákona subjektem práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Pokud se týká politických práv podle Listiny, má senior právo petiční, tedy obracet se na státní orgány nebo orgány územní samosprávy s žádostmi, návrhy a stížnostmi, právo shromažďovací, právo sdružovat se ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích, zakládat politické strany a hnutí. Senior jako každý občan má podle Listiny právo na ochranu svého zdraví, bezplatnou zdravotní péči a na příslušné zdravotní pomůcky podle zákona. [74]

6.3 Standardy kvality sociálních služeb

V roce 2002 vydalo MPSV ČR obecnou metodiku pro zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe. K 1. lednu 2007 nabyl účinnosti Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který přímo vymezuje podmínky pro získání registrace poskytovatele sociálních služeb. Jednou z podmínek je právě vytvoření standardů kvality sociálních služeb.

Standardy kvality sociálních služeb (SQSS) se dají definovat jako obecně přijatá představa o tom, jak má vypadat kvalitní sociální služba. Jsou souborem měřitelných a ověřitelných kritérií, jejichž smyslem je umožnit průkazným způsobem posoudit kvalitu poskytované služby.

V roce 2006 se metodika ustálila na patnácti základních standardech:

Procedurální standardy

- Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb
- Ochrana práv osob
- Jednání se zájemcem o sociální službu

74 KŘENKOVÁ,Romana.*Právní postavení seniorův České republice*.s.2.3.7.8.

- Smlouva o poskytování sociální služby
- Individuální plánování průběhu sociální služby
- Dokumentace o poskytování sociální služby
- Stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby
- Návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje

Personální standardy

- Personální a organizační zajištění sociální služby
- Profesní rozvoj zaměstnanců

Provozní standardy

- Místní a časová dostupnost poskytované sociální služby
- Informovanost o poskytované sociální službě
- Prostředí a podmínky
- Nouzové a havarijní situace.
- Zvyšování kvality sociální služby

Prostřednictvím Standardů kvality sociálních služeb je definována úroveň kvality poskytování sociálních služeb. Hlavním smyslem Standardů je zajistit, aby poskytování služby respektovalo a chránilo jak práva těch, kteří službu přijímají (klientů), tak i všech zaměstnanců. Popisují, JAK má vypadat kvalitní sociální služba. Vznikly proto, aby došlo ke zkvalitnění sociálních služeb poskytovaných klientům, aby nedocházelo ke zneužívání a k porušování jejich práv. Jde o vytvoření důstojných podmínek pro život v Domově s možností co největšího rozvoje a seberealizace. Mezi důležité dokumenty, ze kterých Standardy vycházejí, patří Listina základních lidských práv a svobod a Etické kodexy. [75]

75 LAHNEROVÁ,Dagmar.DP-*Zavádění standardů kvality sociální péče do praxe v zařízeních sociální péče pro seniory.*Brno:MU-Fakulta soc.studií.2008.s.38-39

Standard č. 1 - Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb

Tento standard zakotvuje základní požadavky na sociální službu. Zařízení je povinné formulovat a zveřejnit základní prohlášení, poskytovat služby souladu s metodikou, s respektem k individuálním potřebám a volbám uživatelů.

Standard č. 2 – Ochrana práv osob

Práva klientů můžeme rozčlenit na základní práva a svobody, která přímo vyplývají z mezinárodních úmluv a ústavních norem České republiky (např. Listina základních práv a svobod) a na další práva, která jsou zakotvena v jednotlivých zákonech a jejich prováděcích předpisech. Nemůžeme hovořit o kvalitě služeb, pokud dochází k porušování těchto práv.

Standard č. 3 – Jednání se zájemcem o službu

Zařízení je povinno informovat zájemce o sociální službu takovým způsobem, aby tento měl maximum možných informací o službě v souladu se svými požadavky a očekáváním. Každý zájemce o sociální službu má právo být seznámen se všemi podmínkami poskytování služby. Při jednání s poskytovatelem formuluje, co od služby očekává. Výsledkem jednání může být oboustranně přijatelná dohoda o poskytování služeb.

Standard č. 4 – Smlouva o poskytování sociální služby

Pokud je zájemce o službu dostatečně informován, má o službu zájem a zařízení má dostatečnou kapacitu na poskytování dané služby, může dojít k uzavření smlouvy o poskytování služby. Smlouva musí obsahovat všechny důležité aspekty, podmínky a pravidla závazná pro obě strany a je podkladem pro vytvoření rovnoprávného vztahu mezi uživatelem služby a zařízením, které tuto službu poskytuje. Smlouva je také nástrojem ochrany obou zúčastněných stran v případě vzniku nestandardní situace.

Standard č. 5 - Individuální plánování průběhu sociální služby

Poskytování služeb by mělo vycházet z potřeb, cílů a očekávání uživatele. Aby bylo možné tento standard naplnit, je třeba tuto oblast personálně ošetřit. Proto byla vytvořena pozice klíčového pracovníka, který jako vztažná osoba vytváří individuální plán péče spolu s klientem. Klient vyjádří své požadavky a potřeby. Klíčový pracovník posoudí, zda zařízení má možnosti a kapacitu na poskytnutí služby, popřípadě jestli je možné uspokojit požadavek klienta prostřednictvím dalšího subjektu. Klíčový pracovník je vybírán z ošetřovatelského personálu, má přidělen určitý počet klientů, se kterými průběžně

projednává průběh služeb, jejich změny, provádí hodnocení spokojenosti klienta se službami apod. Přistupuje ke klientovi s ohledem na jeho potřeby bio-psycho-sociální a duchovní. Klíčový pracovník by měl procházet průběžným vzdělávání v oblasti interpersonální komunikace a dovedností s tím spojených.

Standard č. 6 - Dokumentace o poskytování sociální služby

Tento standard je založen na základě zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Dokumentace obsahuje takové údaje o uživateli, které umožňují optimalizovat odborné poskytování služeb. Protože se ale jedná o důvěrné informace, musí se s nimi zacházet podle výše zmíněného zákona.

Standard č. 7 - Stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby

Stížnosti představují pro zařízení důležitý zdroj informací o tom, jak jsou klienti spokojeni nebo nespokojeni s poskytovanými službami. Z toho vyplývají možnosti, jak změnit službu. Jde tedy především o nápravu, až následně o sankce. Všichni klienti jsou prokazatelně informovaní o možnostech a postupech při stížnosti – osobně klíčovým pracovníkem, nebo prostřednictvím jiných prostředků - informační letáček, oznámení na vývěsce, nástěnce apod. Každý klient zařízení má právo podat stížnost na kvalitu nebo způsob poskytování služeb, stížnost na chování jiného klienta nebo na chování pracovníků zařízení.

Standard č. 8 - Návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje

Zařízení informuje klienty o možnostech a podporuje v rámci svých možností klienty ve využívání dalších služeb mimo areál zařízení. Cílem je podpořit klienta při využívání vlastních přirozených sítí, jako je rodina, přátelé apod. a zabránit případnému vzniku závislosti klienta pouze na poskytovateli sociální služby. Ve standardu je uvedeno, které zařízení má nebo může službu poskytovat a kde se nachází.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 CÍL EMPIRICKÉ ČÁSTI PRÁCE

Praktickou část jsem provedla formou empirického výzkumu. Tato část je rozdělena do tří průzkumů

- první výzkumné šetření je dotazníkovou metodou, které je zaměřeno zejména na ověření informovanosti společnosti o dané problematice
- druhý výzkum byl proveden formou rozhovoru. Zaměřila jsem se na Občanskou poradnu v Třebíči a ve spolupráci s Mgr. Hanou Chloupkovou ředitelkou této poradny jsem provedla statistiku diskriminace a zneužívání seniorů v dnešní době a v létech předešlých
- v období od měsíce září do prosince roku 2013 jsem uskutečnila poslední výzkum, ve kterém jsem se zaměřila na postoj médií k problematice diskriminace seniorů. Provedla jsem rozbor hlavního večerního zpravodajství, sledovala jsem veškeré informace týkající zadaného tématu bakalářské práce

7.1 Dotazníková metoda

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak společnost pohlíží na diskriminaci seniorů, zda se již s diskriminací seniorů setkali a v jaké formě.

Pro dosažení stanovených cílů bakalářské práce jsem použila nejčastěji využívanou techniku sběru dat, metodu anonymního dotazníkového šetření. Výhodou této efektivní metody je vysoký počet oslovených respondentů v krátkém časovém horizontu. Nevýhodou této metody je nemožnost ověřit si správnost získaných odpovědí.

Připravila jsem celkem 60 dotazníků, vyplněno a vráceno bylo celkem 48 dotazníků. Tyto dotazníky jsem distribuovala v období měsíce října až prosince 2013. První skupinu respondentů tvořili zaměstnanci Diakonie ČCE Myslibořice. Druhou část respondentů tvořili zaměstnanci Finančního úřadu Blansko. Obě dvě skupiny byly vybrány záměrně. Zatím co první skupina každý den přichází do kontaktu se starými lidmi – klienty domova v Myslibořicích a s jejich rodinnými příslušníky, druhá skupina je úplně z jiného oboru a do kontaktu se starými lidmi přichází zřídka. Tudíž se jejich názory mohou lišit.

Samotnému vzniku dotazníku předcházelo studium teoretických pramenů k dané problematice. Byl to dlouhodobý proces s určitým vývojem v důsledku hromadění informací.

Cílem průzkumu bylo zjistit, co si vybrané sociální skupiny myslí o stáří, co rozumí pod pojmy spojených s ageismem, zda si oslovené skupiny myslí, že má stáří nějaké výhody, zda se někdy setkaly s věkovou diskriminací, zda znají zákon či jinou právní normu, která by věkovou diskriminaci upravovala.

Dotazník obsahuje celkem 17 položek. První dvě otázky jsou identifikační, zjišťují věk a pohlaví. Ostatní otázky jsou zaměřené na stáří, ageismus, věkovou diskriminaci, trestnou činnost páchanou na seniorech. V dotazníku jsem použila zejména škálové odpovědi ANO x NE x NEVÍM. Dotazník byl sestaven tak, aby respondentům nezabíral mnoho času a byli ochotni ho vyplnit. Výsledky z dotazníkového šetření jsem dosadila do grafů.

7.2 Rozhovor

Během měsíce ledna roku 2014 jsem se setkala s ředitelkou Občanské poradny v Třebíči, paní
Mgr. Hanou Chloupkovou, s kterou jsem provedla rozhovor na zadané téma.

Občanská poradna je občanské sdružení, které nabízí bezplatnou sociální službu odborného sociálního poradenství. Občanská poradna je nezávislým místem bezplatné, diskrétní, nestranné a profesionální pomoci občanům v jejich obtížích. Služba je určena lidem, kteří nedokáží vlastními silami hájit své oprávněné zájmy, účinně vyjádřit své potřeby, neznají svá práva nebo povinnosti.

Občanská poradna nabízí ambulantní i terénní služby zejména v oblastech:

- dluhové poradenství, oddlužení
- bydlení, majetkové vztahy
- rodinné a mezilidské vztahy
- činnost veřejné správy
- poradenství obětem trestných činů a domácího násilí

V rozhovoru jsem se zaměřila především na problematiku diskriminace seniorů, týrání, zneužívání a trestná činnost páchaná na seniorech.

Do grafu jsem zaznamenala statistiku návštěvnosti a poradenskou oblast Občanské poradny Třebíč.

7.3 Postoj médií

V období měsíce září – prosinec 2013 byly sledovány hlavní večerní zpravodajské relace na ČT 1, TV Nova a TV Prima. Zaměřila jsem se především na sdělení obsahující alespoň jedno z klíčových slov: senior, penzista, důchodce, stáří, starý, babička, dědeček, kriminalita páchaná na seniorech. Snažila jsem se zjistit, kolik času je těmto tématům věnováno. Výsledky průzkumu jsem dosadila do grafů.

7.4 Hypotéza

Vzhledem ke stanoveným cílům byly vytvořeny tyto hypotézy:

Hypotéza H1: Předpokládám, že většina dotazovaných sice o diskriminaci seniorů a trestné činnosti páchané na seniorech již slyšela, ale nevědí na koho se mohou obrátit o pomoc.

Hypotéza H2: Předpokládám, že společnost nepovažuje seniory za ohroženou a diskriminovanou společnost.

Hypotéza H3: Předpokládám, že většina dotazovaných se stáří bojí a se stářím si nespojují nic příjemného, pozitivního, lepšího.

8 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

8.1 Interpretace dotazníkového šetření

Z 60-ti dotazníků se mi zpět vrátilo celkem 48 vyplněných, které jsem analyzovala a výsledky zpracovala do následujícího přehledu. Dotazník obsahoval celkem 17 otázek.

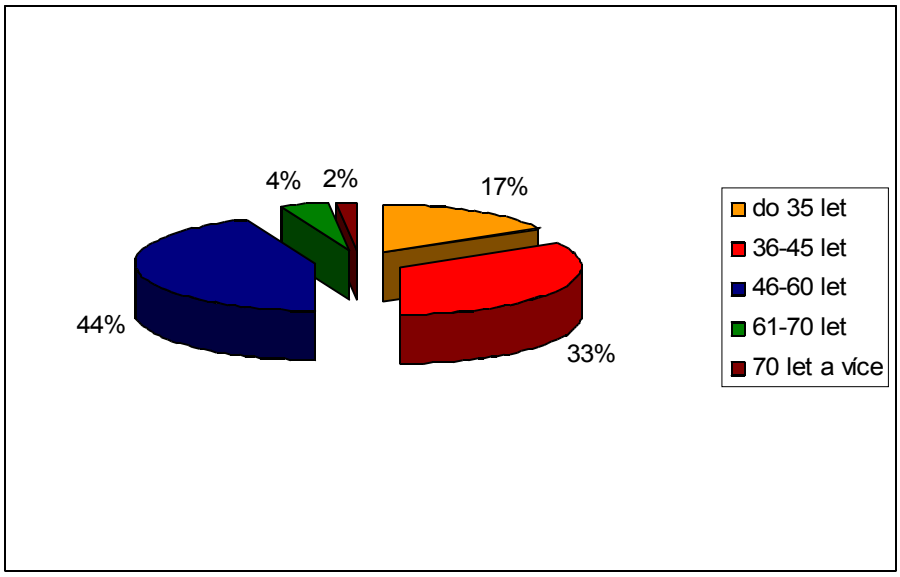

Obr. č. 1 Věková skladba respondentů

Nejvíce byla zastoupena věková skupina 46-60 let (21 tedy 44%), následovala skupina 36-45 let (16 tedy 33%), ve skupině do 35-ti let bylo 8 (17%), ve skupině 61-70 let odpovídaly 2 osoby (4%) a poslední skupinou je věková hranice 70 let a více odpověděl 1 (2%).

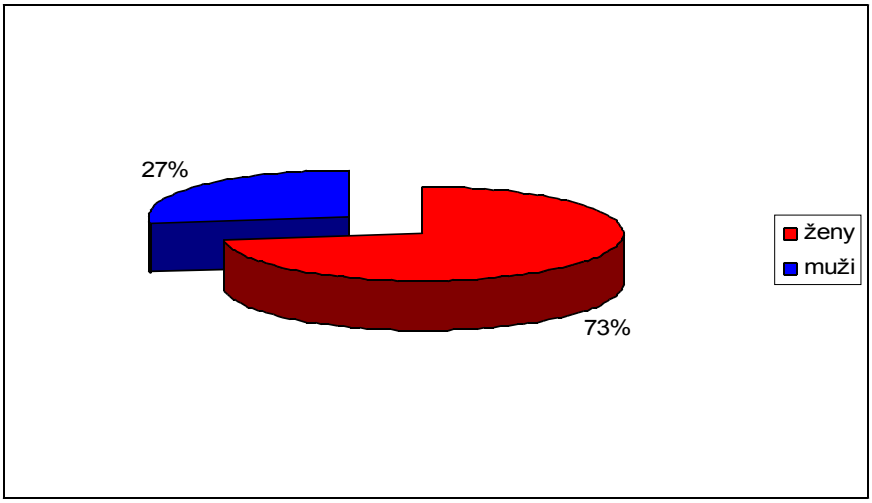

Obr. č. 2 Poměr respondentů podle pohlaví

Ze 48 respondentů, kteří vyplnili dotazník, bylo 35 (73%) žen a 13 (27%) mužů.

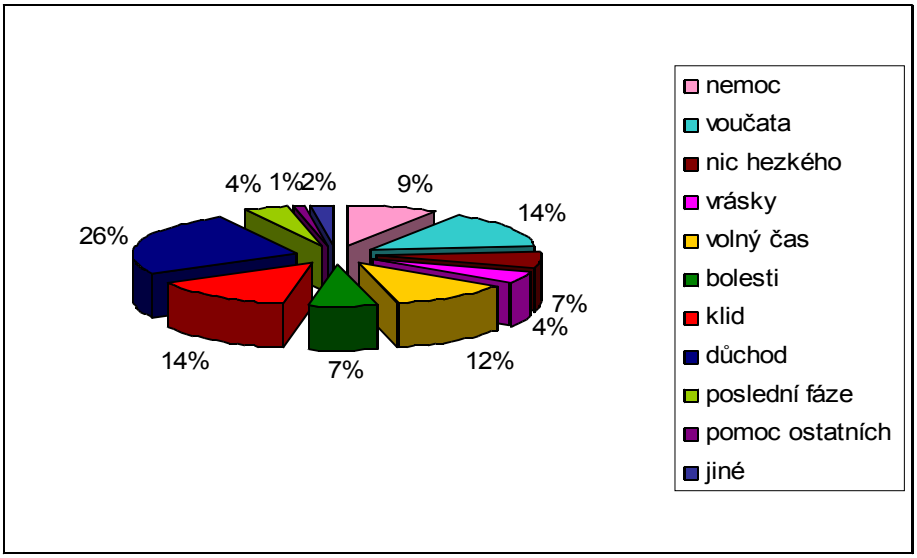

Obr. č. 3 otázka č. 1. Co si představíte pod pojmem „Stáří“?

Na otázku č. 1 mohli respondenti odpovědět i více možností. Nejvíce si pod pojmem „Stáří“ respondenti představí důchod a to celkem 23 tedy 26%, dále následuje klid celkem 13 (14%) a se stejným počtem i vnoučata. S celkovým počtem 11 (12%) si respondenti přestavují více volného času, dále nemoc celkem 8 tedy 9%, následuje představa ničeho hezkého a to 6 (7%) a se stejným počtem i bolest. Možnost vrásky a poslední fáze života

odpověděli respondenti také stejným počtem a to 4 (4%), jiné představy měli celkem 2 tedy 2% a pomoc ostatních pouze 1 tedy 1%.

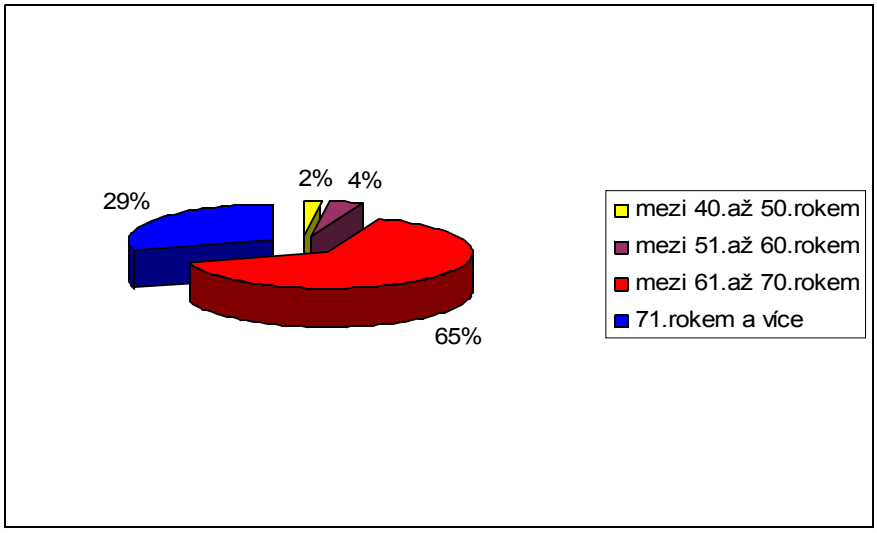

Obr. č. 4 otázka č. 2 Od kolika let považujete člověka za seniora?

Nejvíce respondentů 33 tedy 64% považuje seniora mezi 61. až 70. rokem věku, následuje věková hranice 71. rokem a více a to 15 (30%). Celkem 2 respondenti tedy 4% odpověděli mezi 51. až 60. rokem věku a jeden (2%) si seniora představuje mezi 40. až 50. rokem věku.

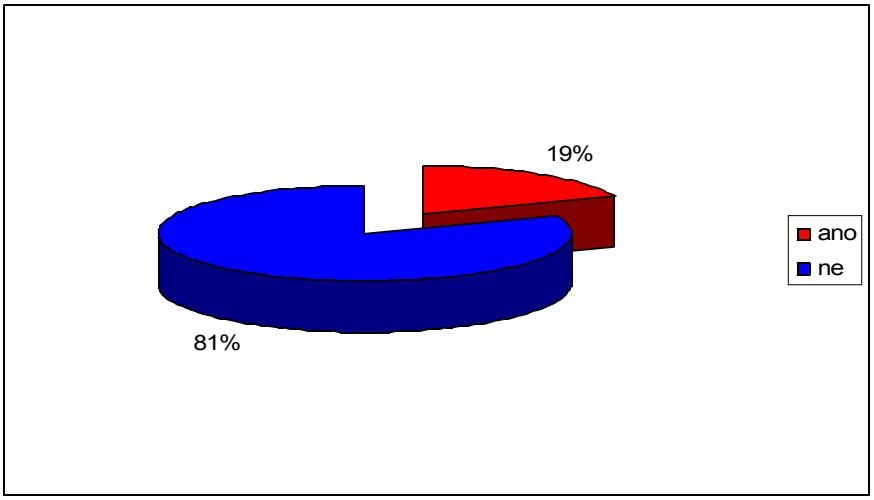

Obr. č. 5 otázka č. 3 Setkal/a jste se někdy s pojmem „AGEISMUS“?

S pojmem Ageismus se setkalo celkem 9 tedy 19% respondentů, kteří vyplnili dotazník a celkem 39 tedy 81% respondentů se nikdy s tímto pojmem nesetkalo.

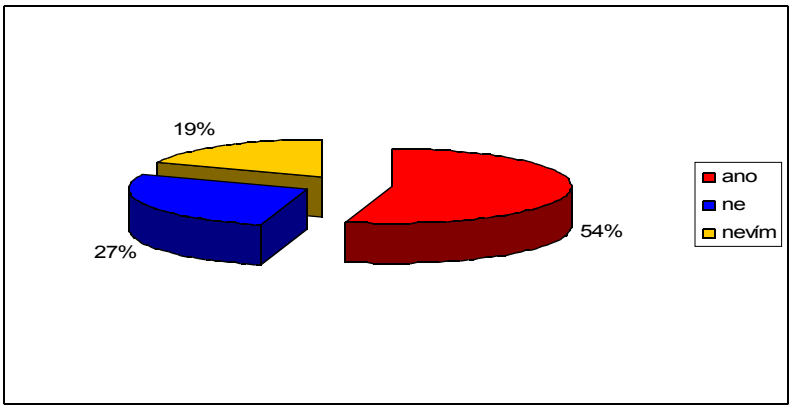

Obr. č. 6 otázka č. 4 Myslíte si, že staří lidé jsou v naší společnosti diskriminováni pro svůj věk?

Celkem 26 tedy 54% respondentů odpovědělo ne, 13 (27%) odpovědělo ano a 9 tedy 19% odpovědělo nevím.

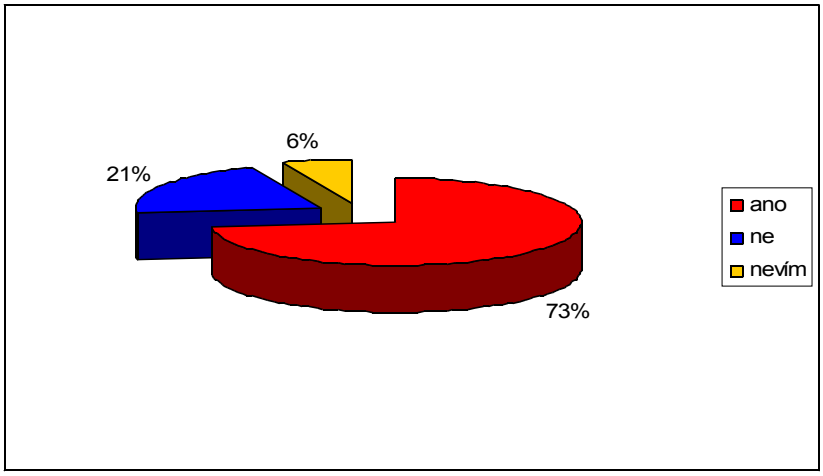

Obr. č. 7 otázka č. 5 Domníváte se, že se starší lidé stávají obětí trestného činu častěji, než ti ostatní?

Na otázku č. 5 kladně odpovědělo celkem 35 tedy 73% respondentů, záporně odpovědělo 10 tedy 21% respondentů a 3 (6%) odpovědělo nevím.

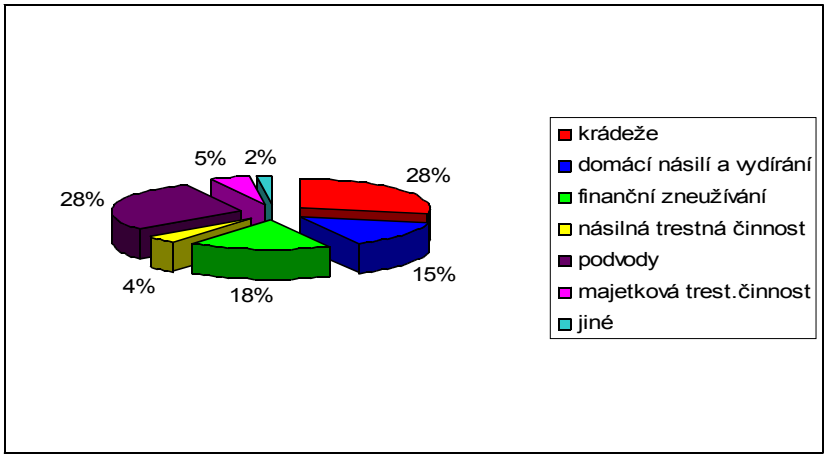

Obr. č. 8 otázka č. 6 Jaký je dle vašeho názoru nejčastější druh trestné činnosti páchaný na seniorech?

Na otázku „Jaký je dle vašeho názoru nejčastější druh trestné činnosti páchaný na seniorech“ respondenti opět odpovídali více možností najednou. Za nejčastější druh trestné činnosti páchané na seniorech 29 tedy 28% respondentů považují podvody, 28 respondentů tedy 28% uvedlo krádež, 18 tedy 18% se domnívají, že se nejčastěji jedná o finanční zneužívání, domácí násilí a vydírání uvedlo 15 tedy 15% dotazovaných, 5 tedy 5% považuje za nejčastější trestnou činnost majetkovou trestnou činnost, násilnou trestnou činnost uvedli 4 tedy 4% a 2 tedy 2% respondentů uvedli jinou trestnou činnost.

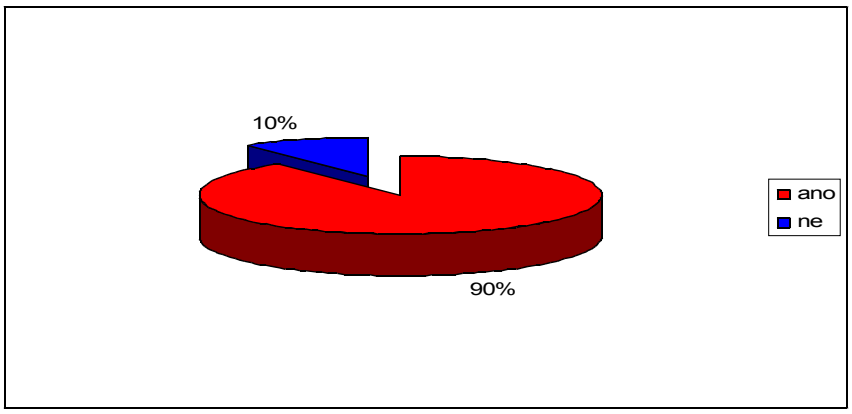

Obr. č. 9 otázka č. 7 Souhlasíte s tvrzením, že senioři by neměli zabírat pracovní místa mladším?

Celkem 43 tedy 90% dotazovaných odpovědělo na sedmou otázku kladně, 5 (10%) dotazovaných odpovědělo záporně.

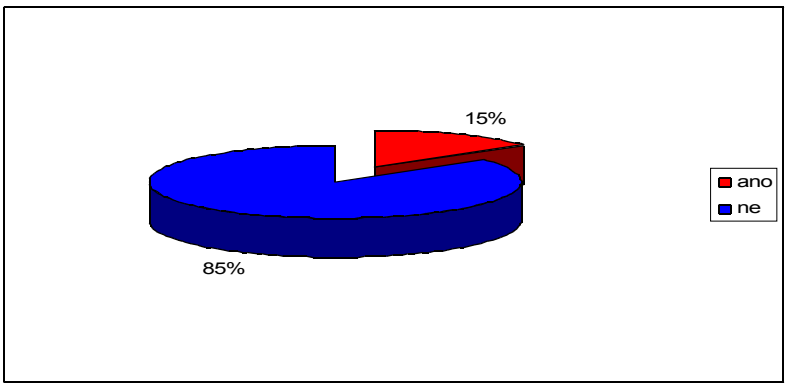

Obr. č. 10 otázka č. 8 Zažil/a jste někdy v zaměstnání věkovou diskriminaci?

Z výše uvedeného grafu je zřejmé, že 41 tedy 85% respondentů se nesetkalo v zaměstnání s věkovou diskriminací a 7 tedy 15% se již s věkovou diskriminací v zaměstnání setkalo.

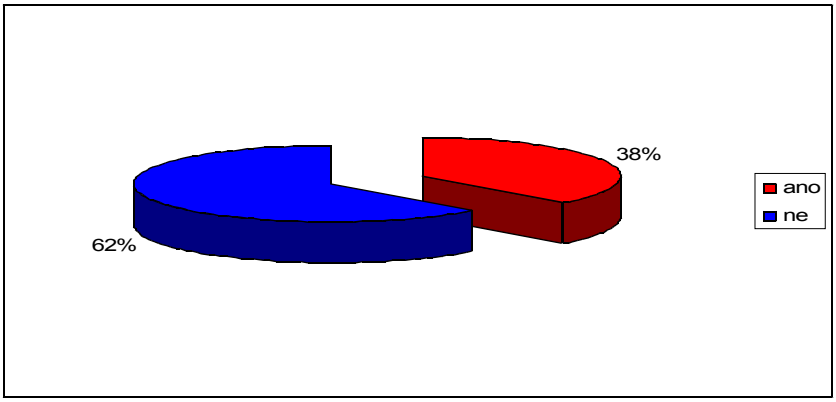

Obr. č. 11 otázka č. 9 Pocítil/a jste někdy rozdíl v chování zdravotního personálu k seniorům a mladým lidem?

Na otázku č. 9 odpovědělo ANO celkem 18 tedy 38% respondentů a NE 30 tedy 62% respondentů.

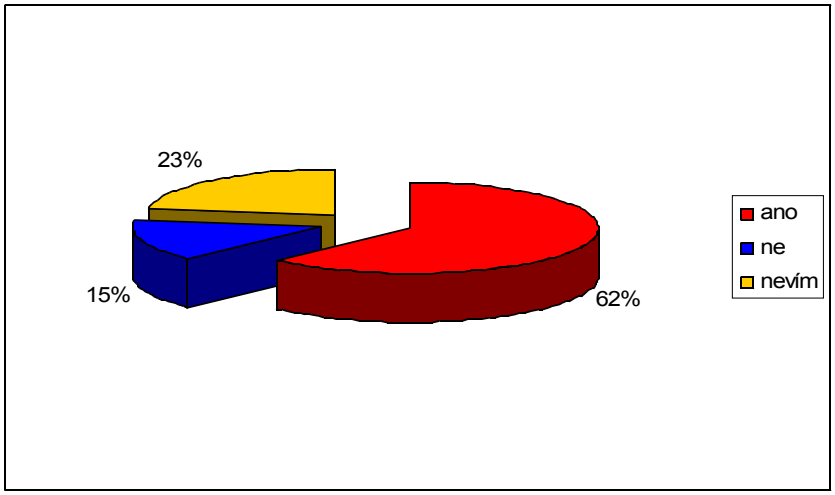

Obr. č. 12 otázka č. 10 Myslíte si, že dnešní mladí lidé jsou bezohlednější ke starším lidem, než tomu bylo v době Vašeho mládí?

Celkem 30 (62%) respondentů odpovědělo na otázku č.10 ANO, 7 (15%) odpovědělo NE a 11 (23%) odpovědělo NEVÍM.

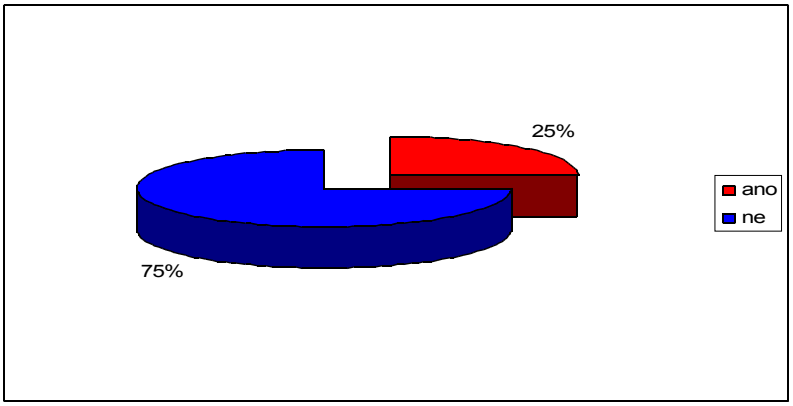

Obr. č. 13 otázka č. 11 Znáte nějaké organizace nebo instituce, na které se můžete obrátit, pokud byste se setkal/a s diskriminací seniorů?

Cílem této otázky bylo zjistit, zda respondenti vědí, na koho by se obrátili s žádostí o pomoc v případě, že by se setkali s diskriminací seniorů. Z celkového počtu 48 dotazovaných 12 (25%) vědí na koho se v takových situacích obrátit, 36 (75%) nevědí.

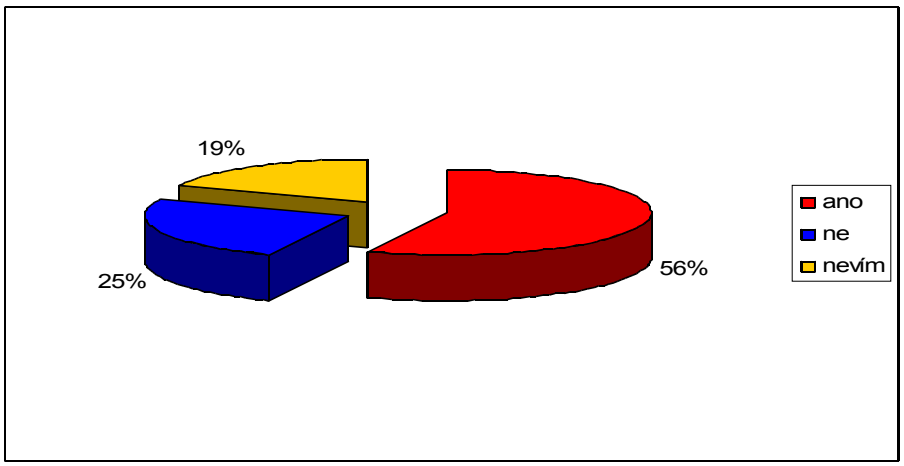

Obr. č. 14 otázka č. 12 Přináší seniorský věk a důchod něco pozitivně nového, co nebylo v předchozích životních fázích?

Na otázku č. 12 kladně odpovědělo 27 tedy 56% respondentů, záporně odpovědělo 12 tedy 25% respondentů a nevědělo 9 tedy 19% respondentů.

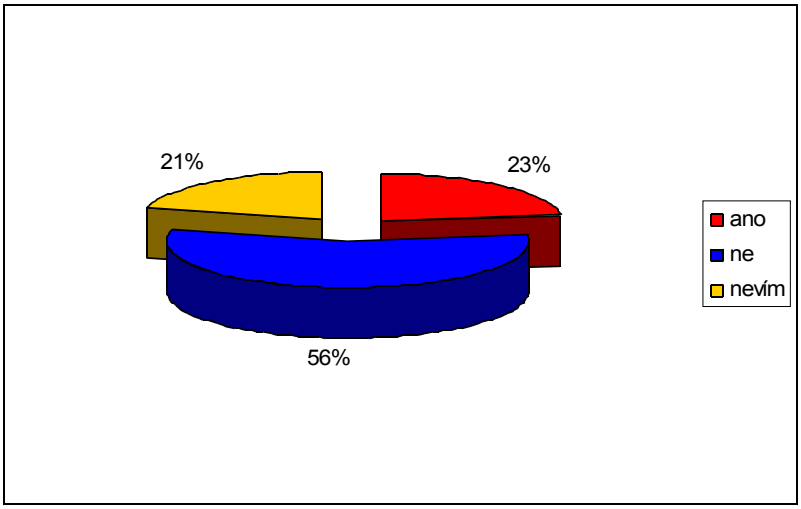

Obr. č. 15 otázka č. 13 Souhlasíte s tvrzením, že senioři mají více autonehod než mladší řidiči?

S tvrzením, že senioři mají více autonehod než mladší řidiči nesouhlasí 27 tedy 56% dotazovaných, souhlasí 11 tedy 23% a neví 10 tedy 21% dotazovaných.

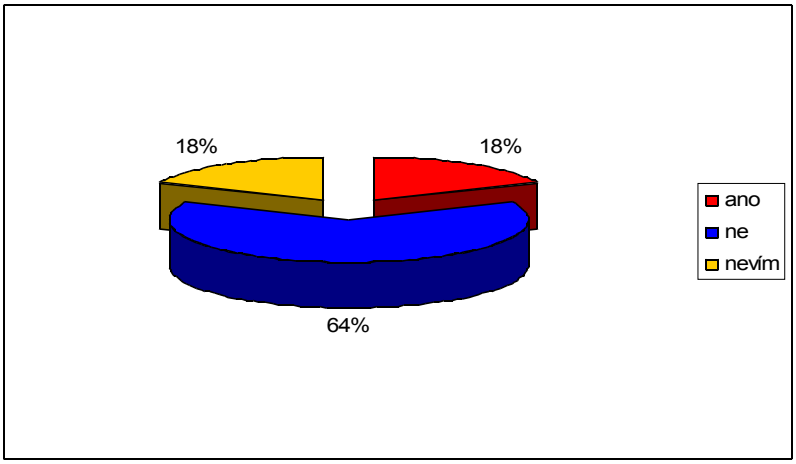

Obr. č. 16 otázka č. 14 Souhlasíte s tvrzením, že důchodci jsou v ČR nejchudší skupinou?

Důchodce jako nejchudší skupinu v ČR považuje 7 tedy 18% respondentů, nepovažuje ji 24 tedy 64% respondentů a 7 tedy 18% neví.

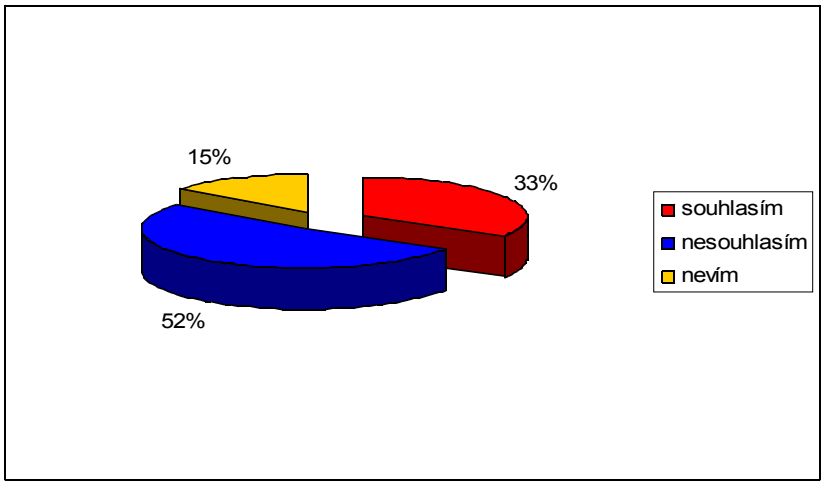

Obr. č. 17 otázka č. 15 Souhlasíte s tvrzením, že většina starších je společensky izolována a osamělá?

Na poslední otázku odpovědělo NESOUHLASÍM 25 tedy 52% respondentů, SOUHLASÍM odpovědělo 16 tedy 33% a NEVÍM odpovědělo 7 tedy 15% respondentů.

8.2 Interpretace rozhovoru

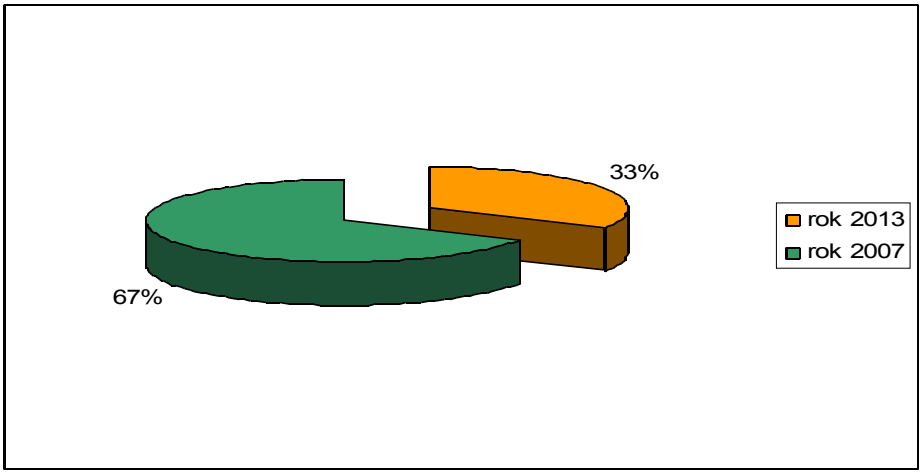

Obr. č. 18 Počet konzultací a dotazů Občanská poradna Třebíč

Obrázek č. 18 nám ukazuje počet konzultací a dotazů, které poskytla Občanská poradna Třebíč občanům. Pro srovnání uvádím počet konzultací a dotazů v roce 2007 a v roce 2013. V roce 2007 bylo celkem 2948 a v roce 2013 celkem 1443 konzultací a dotazů.

Tab. č. 4: Statistika návštěvnosti a poradenská oblast - Občanská poradna Třebíč

	Rok 2007	**Rok 2013**
Druh kontaktu:		
Telefon	249 (72%)	96 (28%)
Osobní návštěva	1185 (83%)	247 (17%)
Internet	36 (15%)	197 (85%)
Ostatní	10 (11%)	77 (89%)
Poradenské oblasti:		
Rodina a mezilidské vztahy	141 (73%)	52 (27%)

Občanskoprávní vztahy	154 (73%)	58 (27%)
Trestní právo	49 (73%)	18 (27%)
Dluhová problematika	89 (27%)	245 (73%)
Soc.dávky a soc.služby	91 (50%)	90 (50%)
Pracovně - právní vztahy	233 (64%)	130 (36%)
Ostatní	688 (75%)	233 (25%)

V tab. č. 4 je zveřejněna statistika Občanské poradny v Třebíči, kterou mi poskytla ředitelka této instituce paní Mgr. Chloupková Hana. Tuto statistiku opět uvádím pro srovnání v roce 2007 a v roce 2013. Jedná se o:

- druhy kontaktu: telefonem, osobní návštěvou, internetem a ostatní (dopis, asistence, návštěva v bytě)
- poradenská oblast: rodina a mezilidské vztahy, občanskoprávní vztahy, trestní právo, dluhová problematika, sociální dávky a sociální služby, pracovně-právní vztahy a ostatní (veřejná správa, školství, vzdělávání, ochrana spotřebitele, občanské soudní řízení). Přesná data jsou uvedena v tabulce č. 4.

Z uvedených informací získaných na základě rozhovoru s paní ředitelkou Mgr. Chloupkovou senioři patří zhruba z 30% k nejčastějším uživatelům občanské poradny, na přednáškách je počet jejich účastníků 90%. Mezi jejich nejčastější problémy, se kterými se obracejí o pomoc na občanské poradny, jsou energie, předváděcí akce, půjčky pro příbuzné - kamarády, sousedy. Dále řešení problémů týkající se dědictví, darování nemovitosti, věcné břemeno, sousedské spory, řešení dluhů jejich dětí a vnoučat, ochrana spotřebitele (odstoupení od smluv) a dluhy - oddlužení.

8.3 Analýza postoje médií

V období září – prosinec 2013 byly sledovány hlavní večerní zpravodajství televizních stanic ČT1, TV Nova a TV Prima. Zajímala jsem se především o četnost reportáží zaměřených na diskriminaci, týrání, zneužívání a trestnou činnost páchanou na seniorech.

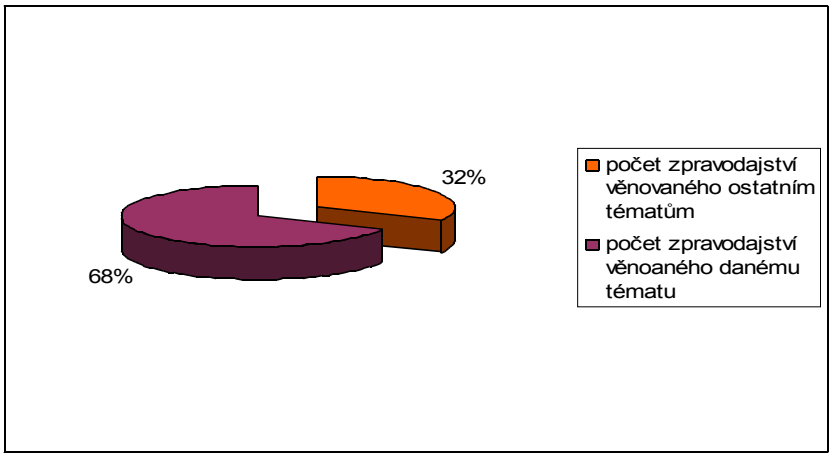

Obr. č. 19 Podíl zpravodajství

Z celkového počtu 91 shlédnutých zpravodajství bylo 62 tedy 68 % zpravodajství zaměřeno na dané téma, zbylý čas 29 tedy 32% byl věnován ostatním oblastem zpravodajství.

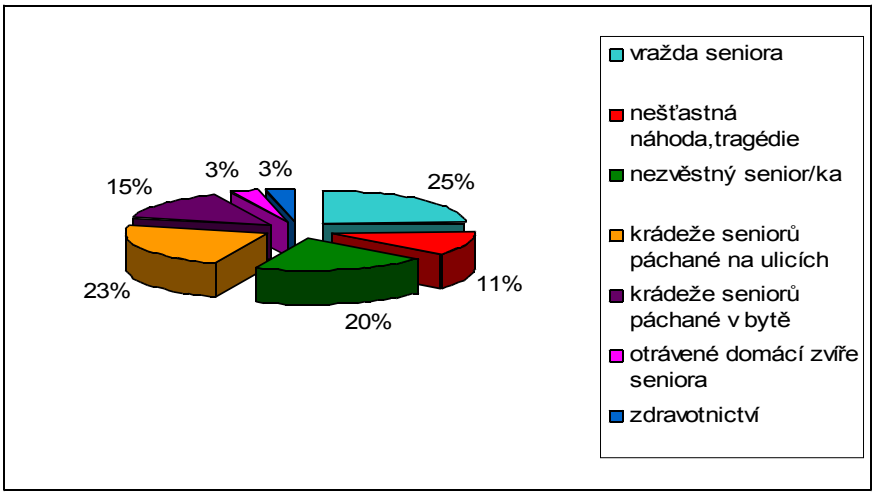

Obr. č. 20 Zastoupení jednotlivých témat

Na výše uvedeném grafu jsou znázorněna jednotlivá témata, která svědčí o špatném zacházení se seniory.

Mezi nejvíce zastoupená témata patří vražda seniorů v celkovém počtu 15 tedy 25%, následují krádeže seniorů na ulici v počtu 14 tedy 23%. Celkem 12 tedy 20% témat bylo zaměřeno na nezvěstné seniory, krádeže seniora v bytě se objevily celkem 9 tedy 15%, 7 tedy 11% bylo zaměřeno na nešťastnou náhodu - tragédii seniora a se stejným počtem 2 tedy 3% byla zastoupená témata zdravotnictví a otrávená domácí zvířata seniorů.

9 SHRNUTÍ VÝZKUMU A VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ

Jak jsem již předeslala na začátku praktické části, zajímal mě názor společnosti na diskriminaci seniorů. Na základě zjištění vyplývající z hodnocení dotazníkového výzkumu a z rozhovoru, byla ve většině případů hypotéza potvrzena.

Hypotéza H1: Předpokládám, že většina dotazovaných sice o diskriminaci seniorů a trestné činnosti páchané na seniorech již slyšela, ale nevědí na koho se mohou obrátit o pomoc.

Tato hypotéza byla **POTVRZENA**

Respondentům jsem položila přímou otázku „Znáte nějaké organizace nebo instituce, na které se můžete obrátit, pokud byste se setkal/a s diskriminací seniorů“? Většina respondentů na položenou otázku odpověděli záporně. Mezi kladné odpovědi ve čtyřech případech z dvanácti byla jako organizace pomáhající v případě diskriminace seniorů uvedená „média“.

Hypotéza H2: Předpokládám, že společnost nepovažuje seniory za ohroženou a diskriminovanou skupinu.

Tato hypotéza byla **POTVRZENA**

Dalším cílem bylo ověřit, zda respondenti považují seniory za ohroženou a diskriminovanou skupinu. Z položených otázek č. 4, 8, 9, 14 a 15 je patrné, že senioři nejsou považováni za ohroženou a diskriminovanou skupinu. Ve většině případů respondenti srovnávají seniory např. s matkami samoživitelkami, mladými rodinami nebo zdravotně postiženými lidmi. Uváděné skupiny považují za více diskriminované a ohrožené než seniory. Vyhodnocením odpovědí na výše uvedené otázky jsem došla k závěru, že celkem 71% dotazovaných respondentů nepovažuje a 29% respondentů považuje seniory za ohroženou a diskriminovanou skupinu.

Hypotéza H3: Předpokládám, že většina dotazovaných se stáří bojí a se stářím si nespojují nic příjemného, pozitivního, lepšího.

Tato hypotéze **NEBYLA POTVRZENA**

Z výzkumného šetření bylo prokázáno, že se tato hypotéza nepotvrdila. Tento závěr přímo dokladují odpovědi na položku č. 12 „Přináší seniorský věk a důchod něco pozitivně nového, co nebylo v předchozích životních fázích“? a na položku č. 1 „Co si představíte pod pojmem stáří“? Většina dotazovaných se na odchod do důchodu těší. Mají představu více volného času, relaxace na zahradě, těší se na čas věnovaný vnoučatům, uvádějí klid, žádný pracovní stres. Nepřemýšlejí nad negativními stránkami, které důchodový věk přináší jako je např. nemoc, izolace, bezmoc atd. Dokonce jedna dotazovaná respondenta ve věku 82 let jako pozitivní stránku důchodu a stáří uvádí „finanční jistotu“.

Hypotéza H4: Předpokládám, že senioři jsou obětí trestné činnosti častěji než osoby mladší.

Tato hypotéza byla **POTVRZENA**

Posledním stanoveným cílem bylo ujištění, že senioři se stávají obětí trestné činnosti častěji než osoby mladší. Na základě vyhodnocení otázek č. 5 „Domníváte se, že se starší lidé stávají obětí trestného činu častěji, než ti ostatní?“ a č. 6 „Jaký je dle vašeho názoru nejčastější druh trestné činnosti páchaný na seniorech?“ byla H4 potvrzena.

Respondenti uvádějí, že trestná činnost páchaná na seniorech je prováděna především mladými lidmi (ať už se jedná např. o finanční zneužívání ze strany vnoučat nebo podomními prodejci, dále domácí násilí páchané opět ze strany dětí a vnoučat). Důvody, proč jsou senioři častější obětí trestné činnosti, respondenti uváděli věk, důvěra a laskavost seniorů.

Zajímavým a překvapivým zjištěním byly výsledky z otázky č. 7 „Souhlasíte s tvrzením, že senioři by neměli zabírat pracovní místa mladším?“ a z otázky následující „Zažil/a jste někdy v zaměstnání věkovou diskriminaci?“ Celkem v 90 % bylo uváděno, že senioři by měli svoje pracovní místa přenechat mladším osobám a jen 15% dotazovaných zažila v zaměstnání věkovou diskriminaci.

ZÁVĚR

Hlavním smyslem mé bakalářské práce bylo poukázat na problematiku diskriminace seniorů v české společnosti, objasnit některé pojmy spojené s touto problematikou, nastínit možnost prevence a pomoci diskriminovaným seniorům.

Diskriminace seniorů je utrpení, jež prožívají jednotliví lidé, kteří si nezaslouží žít v bolesti a zklamání z jednání, které na nich bylo protiprávně spácháno.

O seniorech toho za poslední léta bylo napsáno již mnoho. Domnívám se, že i přes množství vydaných publikací by si tato problematika zasloužila více pozornosti a do prevence, diagnostiky, řešení a dalších souvisejících oblastí by se měla zapojit celá společnost.

V bakalářské práci se v teoretické části věnuji obecné definici pojmu stáří, stárnutí, aspektům stárnutí a stařeckému onemocnění. Dále popisuji pojem, příčiny a zdroje ageismu. Pokračuji rozborem diskriminace u nás i ve světě. Nejvíce se v bakalářské práci zaměřuji na druhy diskriminace, zneužívání seniorů a trestnou činnost páchanou na seniorech. Podrobně popisuji jednotlivé druhy diskriminace i způsoby zneužívání a týrání seniorů. Za neméně důležité ve své práci považuji přiblížení některých institucí pomáhajících seniorům, dále právní pomoc a antidiskriminační zákon.

Praktická část se věnuje výzkumu pomocí dotazníkového šetření, dále formou rozhovoru a výzkumu zaměřeném na postoj médií k problematice diskriminace seniorů.

Z mého pohledu usuzuji, že společnost nemá dostatečné informace jak se bránit a na koho se obrátit o pomoc pokud dojde k setkání s diskriminací, zneužíváním nebo trestnou činností páchanou na seniorech. Bohužel i v prevenci pro seniory máme prozatím jistě velké rezervy.

Pokud bych měla jednoznačně odpovědět na otázku, zda v naší společnosti existuje věková diskriminace, odpověděla bych kladně. Lidé ji osobně zažívají v různých oblastech sociálního života. Jak vyplývá z dotazníkového šetření, lidé o věkové diskriminaci častěji slyšeli, než ji zažili.

Riziko věkové diskriminace roste s věkem, ale ne každý senior o věkové diskriminaci ze své zkušenosti hovoří. Stárnoucí člověk je postupně vyloučený už na pracovním trhu a vyčleňování ze společnosti nabývá na intenzitě po odchodu do důchodu. Společnost, jak

opět vypovídá dotazníkové šetření, člověka za starého považuje jedince, kterému vznikl nárok na starobní důchod, i když v některých případech se tak jedinec necítí.

Závěrem bych ráda uvedla, že senioři si nemohou pomáhat jen oni sami. Je důležitá pomoc od společnosti. Starým lidem je třeba stále připomínat, jaké jim může hrozit nebezpečí, ujišťovat je, že se nemusí bát požádat o pomoc.

Staří lidé potřebují důstojný, klidný život. V posledních desetiletích prochází společnost zásadními změnami, které se silně podepisují i na jejím přístupu ke stáří.

Ráda bych v této souvislosti uvedla, že všichni jednou budeme staří a budeme rádi, že se k nám společnost chová s úctou a respektem. Je tedy úkolem každého z nás chovat se ke starým lidem tak, jak chceme, aby se jednou ostatní chovali k nám.

„Snažme se, aby senioři měli pouze krásné vrásky ve tváři, nikoli šrámy na těle a na duši."

Mgr. Petra Zimmelová

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČEPLOVÁ, Eva. *Prevence kriminality páchané na seniorech*, Diplomová práce. Brno: IMS. 2012

ČIŽINSKÝ, Pavel a kol. *Diskriminace - manuál pro pracovníky institucí.* Praha:Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva. 2006. s.94.

GRUSS, Peter. *Perspektivy stárnutí*. Praha: Portál. 2009. s.224. ISBN 978-80-7367-605-6

HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*, Praha: Portál. 2004. s.312. ISBN 80-7178-803-1

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří.* Praha: Panorama. 1990. s.365. ISBN 978-80-87109-19-9

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *České ošetřovatelství 10 - Manuál sociální gerontologie.* Brno: IDV PZ 2002. s.72. ISBN 80-7013-363-5

HEINZOVÁ, Denisa. *Ageismus-stáří není nemoc*, Diplomová práce. Brno: IMS. 2010

JAROŠOVÁ, Darja. *Péče o seniory,* Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2006. s.96. ISBN 80-736-81110-2

KALVACH, Zdeněk a kol. *Geriatrie a gerontologie,* Praha: Grada Publishing. 2004. s.864, ISBN 80-247-0548-6

KŘENKOVÁ, Romana. *Právní postavení seniorů v České republice*, Výstup z projektu (2D06021) Proměna sociálního obsahu kategorie seniorů, Praha: ASOV, 2008.a 80503

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie nemoci,* Praha: Grada Publishing. 2002.s .198. ISBN 80-247-0179-0

LAHNEROVÁ, Dagmar. *DP-Zavádění standardů kvality sociální péče dopraxe v zařízeních sociální péče pro seniory,* Brno:MU-Fakulta sociálních studií. 2008. s.83

MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*, Praha: Grada Publishing, 2010. s.328. ISBN 978-80-247-3148-3

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika,* Brno:Masarykova univerzita, 2004. s.203 ISBN 80-210-3345-2

MÜHLPACHR, Pavel. *Senioři z pohledu sociální pedagogiky,* Brno: IMS, 2011. s.146. ISBN 978-80-87182-21-5

MPSV. *Postavení a diskriminace seniorů v České republice,* Praha. MPSV. 2006. ISBN 80-86878-52-X

PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří,* Praha: Avicenum. 1990. s.136. ISBN 80-201-0076-8

PECHOVÁ, Gabriela. *Parlamentní listy,* Praha. 3.7.2012

PICHAUT, Clément. THAREAUOVÁ,I sabell. *Soužití se staršími lidmi*, Praha: Portál. 1998. s. ISBN 80-7178-184-3

SAK, Petr, KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů,* Praha: Grada publishing. 2012. s.232. ISBN 978-80-247-3850-5

ŠIMKOVÁ, Michaela. a kol. *Týrání, zneužívání, zanedbávání a jiné formy špatného zacházení. s.39.*

TOŠNEROVÁ, Tamara. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině,* Praha. 2002.s .60. ISBN 802-38-9505-2

TOŠNEROVÁ, Tamara.*Ageismus. Průvodce stereotypy a mýty o stáří,* Praha: Ústav lékařské etiky 3.LF UK a FNKV. s.45. ISBN 80-238-9506-0

VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Problematická situace v péči o seniory,* Praha: Grada Publishing, 2007. s.96. ISBN 978-80-247-2170-5

VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace - nové souvislosti,* Brno: Masarykova univerzita. 2008. s.233. ISBN 978-80-210-4627-6

VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Věková diskriminace – ageismus,* Brno: VÚPSV. 2005. s.54.

VIDOVIČOVÁ, Lucie, RABUŠIC, Ladislav. *Senioři a sociální opatření v oblasti stárnutí v pohledu české veřejnosti*, Zpráva z empirického výzkumu. Brno: VÚPV.2003. s.67

VOHRALÍKOVÁ, Lenka, RABUŠIC, Ladislav. *Čeští senioři včera, dnes a zítra,* Praha: VÚPSV. 2004. s.90.ISBN 80-239-42-182

ŽIVOT 90, Občanské sdružení. *STOP násilí na seniorech,* Praha. 2006. s.22. ISBN 978-80-254-6876-0

Internetové odkazy:

www. Bkb. cz

www. Zivot90. cz

www. Diskriminace. Krumlov. cz/s oudní praxe v oblasti diskriminace na trhu práce. ICOS Český Krumlov

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1 Věková skladba respondentů 65
Obr. č. 2 Poměr respondentů podle pohlaví 66
Obr. č. 3 otázka č. 1. Co si představíte pod pojmem „Stáří“? 66
Obr. č. 4 otázka č. 2 Od kolika let považujete člověka za seniora? 67
Obr. č. 5 otázka č. 3 Setkal/a jste se někdy s pojmem „AGEISMUS“? 67
Obr. č. 6 otázka č. 4 Myslíte si, že staří lidé jsou v naší společnosti diskriminováni pro svůj věk? 68
Obr. č. 7 otázka č. 5 Domníváte se, že se starší lidé stávají obětí trestného činu častěji, než ti ostatní? 68
Obr. č. 8 otázka č. 6 Jaký je dle vašeho názoru nejčastější druh trestné činnosti páchaný na seniorech? 69
Obr. č. 9 otázka č. 7 Souhlasíte s tvrzením, že senioři by neměli zabírat pracovní místa mladším? 69
Obr. č. 10 otázka č. 8 Zažil/a jste někdy v zaměstnání věkovou diskriminaci? 70
Obr. č. 11 otázka č. 9 Pocítil/a jste někdy rozdíl v chování zdravotního personálu k seniorům a mladým lidem? 70
Obr. č. 12 otázka č. 10 Myslíte si, že dnešní mladí lidé jsou bezohlednější ke starším lidem, než tomu bylo v době Vašeho mládí? 71
Obr. č. 13 otázka č. 11 Znáte nějaké organizace nebo instituce, na které se můžete obrátit, pokud byste se setkal/a s diskriminací seniorů? 71
Obr. č. 14 otázka č. 12 Přináší seniorský věk a důchod něco pozitivně nového, co nebylo v předchozích životních fázích? 72
Obr. č. 15 otázka č. 13 Souhlasíte s tvrzením, že senioři mají více autonehod než mladší řidiči? 72
Obr. č. 16 otázka č. 14 Souhlasíte s tvrzením, že důchodci jsou v ČR nejchudší skupinou? 73
Obr. č. 17 otázka č. 15 Souhlasíte s tvrzením, že většina starších je společensky izolována a osamělá? 73
Obr. č. 18 Počet konzultací a dotazů Občanská poradna Třebíč 74
Obr. č. 19 Podíl zpravodajství 76
Obr. č. 20 Zastoupení jednotlivých témat 76

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1: Řada změn probíhající v organismu ve stáří, které ve třech úrovních popisuje Venglářová 13

Tab. č. 2: Četnost jednotlivých druhů špatného zacházení s 83 seniory v rodině - údaje pečovatelek, které se s případy ubližování setkaly v období 2000-2005 39

Tab. č. 3: Některé znaky špatného zacházení s 83 seniory v rodině, se kterými se pečovatelky setkaly v období roku 2000-2005 39

Tab. č. 4: Statistika návštěvnosti a poradenská oblast - Občanská poradna Třebíč 74

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1 Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážená paní, Vážený pane

jmenuji se Petra Procházková a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Mým studijním oborem je Sociální pedagogika - bakalářský program. Ukončení studia je podmíněno vypracováním bakalářské práce, jejíž součástí je výzkum provedený formou dotazníkové metody.

Veškeré údaje jsou anonymní a slouží pouze pro účely průzkumu bakalářské práce.

Děkuji Vám za ochotu a za vyplnění dotazníku

Procházková Petra

Věk □ do 35 let □ 36-45 let □ 46- 60 roků □ 61-70 roků □ 70 a více roků

Pohlaví □ žena □ muž

1. Co si představíte pod pojmem „STÁŘÍ"?

□ nemoc □ vnoučata □ nic hezkého □ vrásky □ více volného času

□ bolesti □ klid □ důchod □ poslední fáze života □ pomoc ostatních

□ jiné ……

2. Od kolika let považujete člověka za seniora?

□ mezi 40. až 50. rokem věku

□ mezi 51. až 60. rokem věku

□ mezi 61. až 70. rokem věku

□ 71. rokem a více

3. Setkal/a jste se někdy s pojmem „AGEISMUS”?

□ ano □ ne

4. Myslíte si, že staří lidé jsou v naší společnosti diskriminováni pro svůj věk? (pro tento účel hovoříme o lidech starších 65 let)

□ ano □ ne □ nevím

5. Domníváte se, že se starší lidé stávají obětí trestného činu častěji, než ti ostatní ?

□ ano □ ne □ nevím

6. Jaký je dle vašeho názoru nejčastější druh trestné činnosti páchaný na seniorech?

□ krádež

□ domácí násilí a vydírání

□ finanční zneužívání

□ násilná trestná činnost

□ podvody

□ majetková trestná činnost

□ jiné

7. Souhlasíte s tvrzením, že senioři by neměli zabírat pracovní místa mladším?

□ ano □ ne

8. Zažil/a jste někdy v zaměstnání věkovou diskriminaci?

□ ano □ ne

9. Pocítil/a jste někdy rozdíl v chování zdravotního personálu k seniorům a mladým lidem?

□ ano □ ne

10. Myslíte si, že dnešní mladí lidé jsou bezohlednější ke starším lidem, než tomu bylo v době Vašeho mládí?

□ ano □ ne □ nevím

11. Znáte nějaké organizace nebo instituce, na které se můžete obrátit, pokud byste se setkal/a s diskriminací seniorů?

□ ano □ ne

12. Přináší seniorský věk a důchod něco pozitivně nového, co nebylo v předchozích životních fázích?

□ ano □ ne □ nevím

13. Souhlasíte s tvrzením, že senioři mají více autonehod než mladší řidiči?

□ souhlasím □ nesouhlasím □ nevím

14. Souhlasíte s tvrzením, že důchodci jsou v ČR nejchudší skupinou?

□ souhlasím □ nesouhlasím □ nevím

15. Souhlasíte s tvrzením, že většina starších je společensky osamělá?

□ souhlasím □ nesouhlasím □ nevím